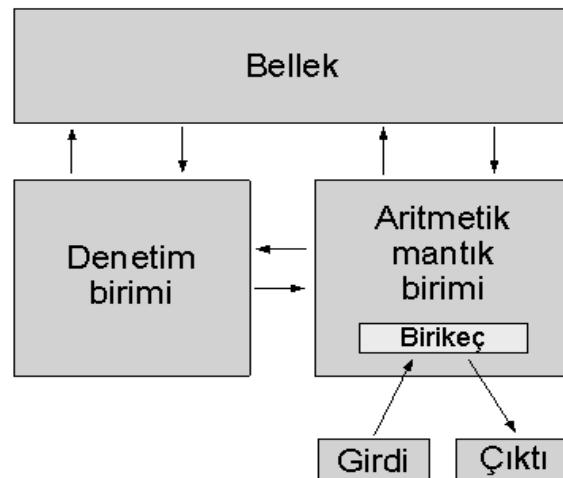

5.1. Giriş

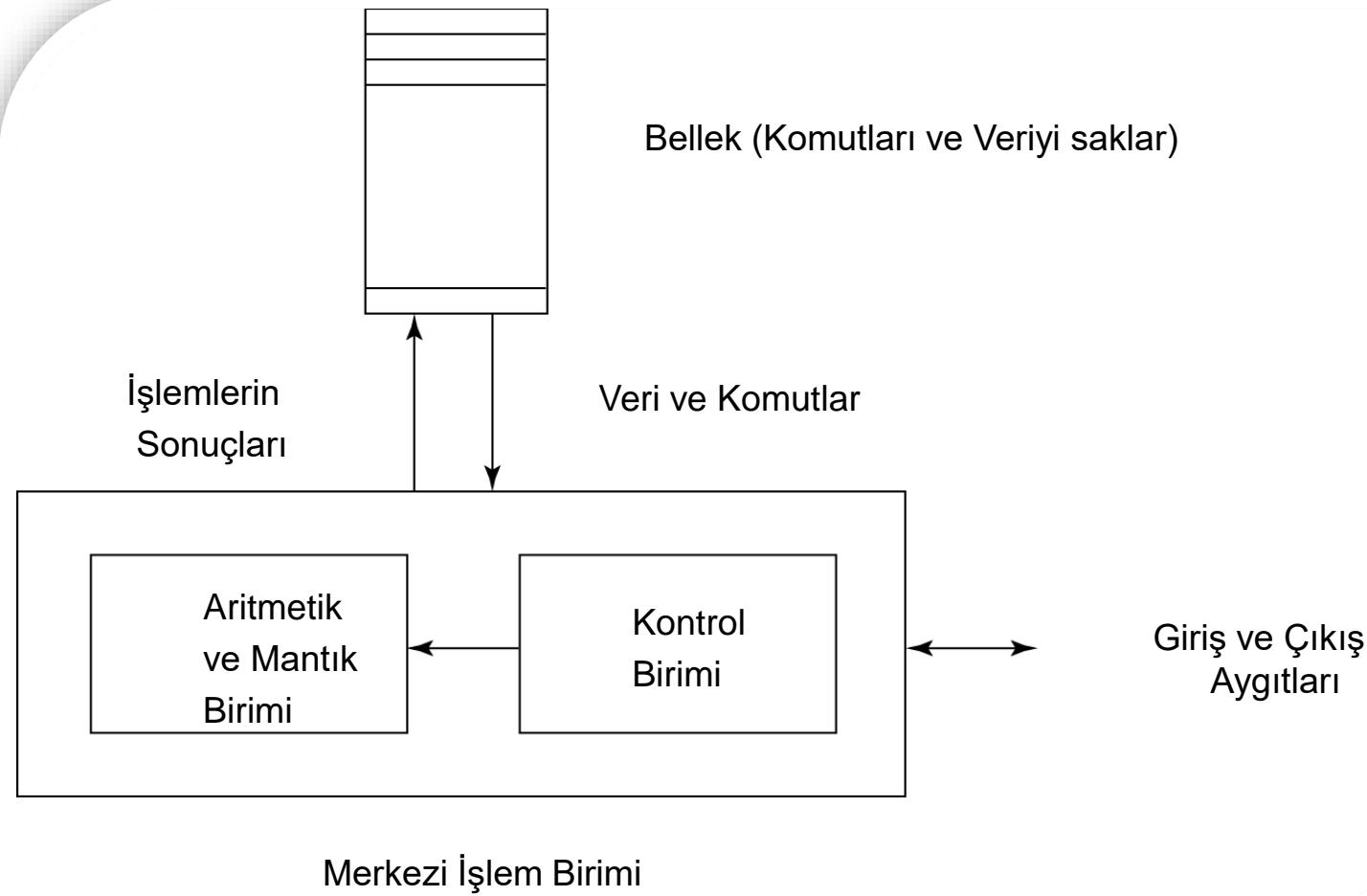
1

- Geleneksel bilgisayar mimarisi **von Neumann** mimarisi olarak adlandırılır. von Neumann mimarisi, veri ve komutları tek bir depolama biriminde bulunduran bilgisayar tasarı örneğidir.
- Bu mimari, her bellek hücresinin özgün bir adres ile tanımlandığı ana bellek kavramına dayanmaktadır.

Von Neumann Mimarisi

2

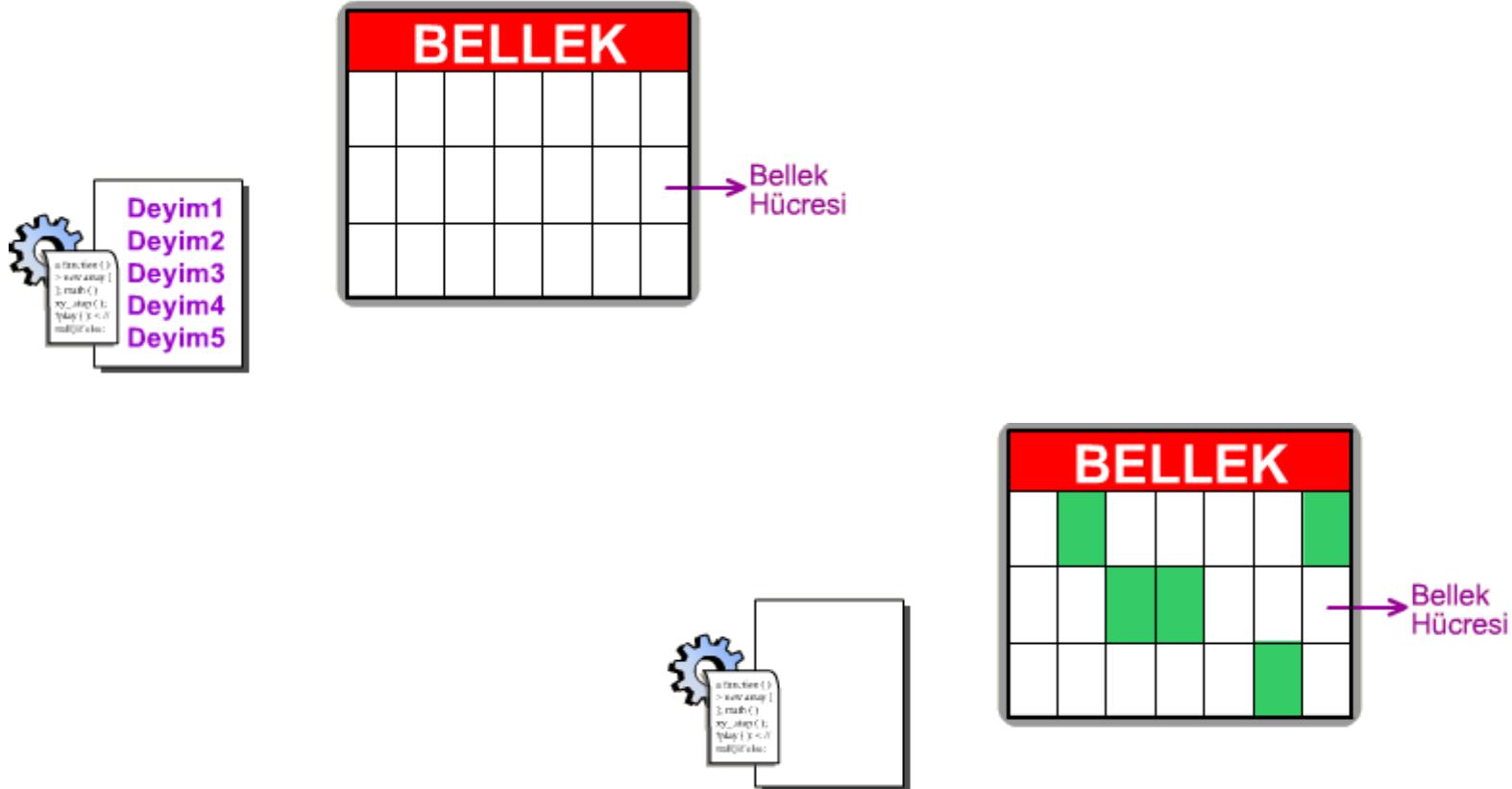
5.1. Giriş

3

- Bir bellek hücresinin içeriği, bir değerin belirli bir yönteme göre kodlanmış gösterimidir.
- Bu içerik, programların çalışması sırasında okunabilir ve değiştirilebilir.
- *Imperative (zorunlu) programlama, von Neumann* mimarisindeki bilgisayarlara uygun olarak programların işlem deyimleri ile bellekteki değerleri değiştirmesine dayanır.

5.1. Giriş

4

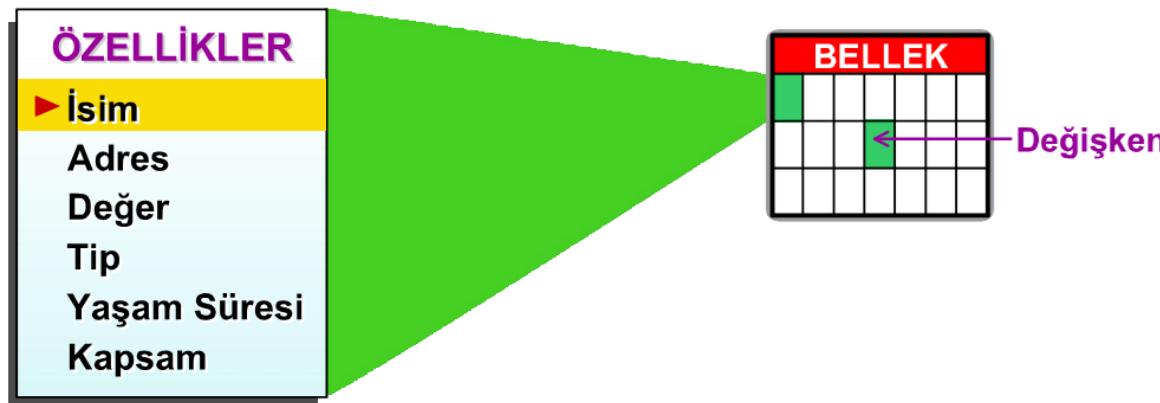

Imperative programlama, programların işlem deyimleri ile bellekteki değerleri değiştirmesine dayanır.

5.2. Değişkenler

5

- Bir değişken, bir veya daha çok bellek hücresinin soyutlamasıdır.

- l-value: Değişkenin adresidir
- r-value: Değişkenin değeridir.
- Değişkenlerin özellikleri aşağıda kısaca açıklanmıştır:

5.2. Değişkenler

6

- **İsim:** Bir değişkenin ismi, programda bir tanımlama deyimi ile tanıtıldıktan sonra, programdaki diğer deyimler tarafından o değişkene başvuru için kullanılır.
- **Adres:** Bir değişkenin bellekte bulunduğu yerin adresi değişkenin belirleyici bir özelliğidir. Bir çok programlama dilinde, programın farklı bölümlerinde, aynı ismin farklı adresler ile ilişkilendirilmesi olasıdır. Örneğin iki alt programın yerel değişken olarak *toplam* değişkenini tanımlaması durumunda, her iki alt programdaki *toplam* değişkeni, birbirinden bağımsız iki adres ile ilişkili olup, iki farklı değişken olarak nitelendirilecektir.
 - ▢ Bir değişken çalışma süresi boyunca farklı zamanlarda farklı adreslere sahip olabilir
 - ▢ Bir değişken bir program içerisinde farklı yerlerde farklı adreslere sahip olabilir
 - ▢ Eğer iki değişken adı aynı bellek konumuna erişmek için kullanılabiliyorsa, bunlara takma isim (**alias**) adı verilir.
 - ▢ Takma adlar (Aliases) okunabilirlik açısından zararlıdır (program okuyucuları hepsini hatırlamak zorundadır)

5.2. Değişkenler

7

- Takma adlar nasıl oluşturulabilir:
 - İşaretçiler (Pointers), referans değişkenleri (reference variables), C ve C++ bileşimleri (unions), (ve geçiş parametrelerle- Bölüm 9 da bahsedilecek)
 - Takma adlar için orijinal gerekliliklerin bazıları artık geçerli değildir; örn. FORTRAN'da belleğin yeniden kullanımı
 - Bunlar dinamik ayırma ile değiştirilir

5.2. Değişkenler

8

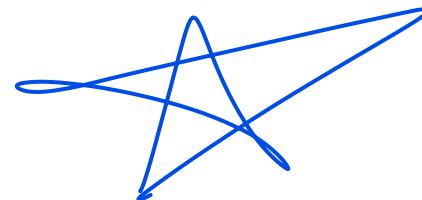
- **Değer:** Bir değişkenin değeri, bellekteki değişken ile ilgili adreste, belirli bir yönteme göre kodlanmış olarak saklanır. Değişkenlerin değerleri, bir programın çalıştırılması sırasında değiştirilebilirler.
- **Tip:** Bir değişkenin tipi, o değişkenin alabileceği değerleri ve o tip için belirlenmiş işlemleri belirler. Kayan-nokta (floating point) olduğu durumda, tip aynı zamanda duyarlılığı da belirler.
- **Yaşam Süresi:** Bir değişkenin yaşam süresi, bir bellek adresinin bir değişken ile ilişkili kaldığı süredir.
- **Kapsam:** Bir değişkenin kapsamı, o değişkenin isminin tanımlı olduğu program deyimlerini göstermektedir. Değişkenlerin kapsamı, durağan veya dinamik olarak belirlenebilir.

5.2. Değişkenler

9

DEĞİŞKEN ÖZELLİKLERİ

İSİM	Okunabilirlik
ADRES	Aliasing
DEĞER	Bellekte belirli yönteme göre kodlanmış
TİP	Tip uyuşmazlığı, tip dönüşümü
YAŞAM SÜRESİ	Bellekle ilişkili kaldığı süre
KAPSAM	Geçerli olduğu deyimler

5.2.1. İsimler

10

- İsimler programlama dillerinde, değişkenlerin yanı sıra; etiketler, altprogramlar, parametreler gibi program elemanlarını tanımlamak için kullanılırlar.

- İsimleri tasarlamak için programlama dillerinde farklı yaklaşımlar uygulanmaktadır.

En Fazla Uzunluk

Küçük-Büyük Harf
Duyarlılığı

Özel Kelimeler

5.2.1.1. En Fazla Uzunluk

11

- Programlama dillerinde bir ismin en fazla kaç karakter uzunluğunda olabileceği konusunda farklı yaklaşımalar uygulanmıştır.
- Önceleri programlama dillerinde bir isim için izin verilen karakter sayısı daha sınırlı iken, günümüzdeki yaklaşım, en fazla uzunluğu kullanışlı bir sayıyla sınırlamak ve çoklu isimler oluşturmak için altçizgi "_" karakterini kullanmaktadır.

değişken_xy_z...
uzunluk

5.2.1.1. En Fazla Uzunluk

12

- Uzunluk
Eğer çok kısa
ise, anlaşılmaz

Programlama Dili	İzin Verilen Maksimum İsim Uzunluğu
FORTRAN I	maksimum 6
COBOL	30
FORTRAN 90, ANSI C	31
Ada	limit yoktur ve hepsi anlamlıdır (significant)
Java	limit yoktur ve hepsi anlamlıdır (significant)
ANSI C	31
C++	limit yoktur fakat konabilir

5.2.1.2. Küçük-Büyük Harf Duyarlılığı (Case Sensitivity)

13

Küçük-Büyük Harf Duyarlı

TOPLAM ≠ **toplam**
toplam ≠ **ToPlaM**

- Birçok programlama dilinde, isimler için kullanılan küçük ve büyük harfler arasında ayrılmazken, bazı programlama dilleri (Örneğin; C, C++, Java) isimlerde küçük-büyük harf duyarlığını uygulamaktadır.

Küçük-Büyük Harf Duyarsız

TOPLAM = **toplam**
tOpLAm = **toplam**

- Bu durumda, aynı harflerden oluşan isimler derleyici tarafından farklı olarak algılanmaktadır.
- Yandaki örnekte görüldüğü gibi; **TOPLAM**, **toplam**, ve **ToPlaM**, üç ayrı değişkeni göstermektedir.

5.2.1.2. Küçük-Büyük Harf Duyarlılığı (Case Sensitivity)

14

- Büyük küçük harf duyarlılığı
 - ▣ Dezavantaj: okunabilirlik (benzer görünen isimler farklıdır)
 - C++ ve Java'da daha kötüdür, çünkü önceden tanımlanmış isimler karışık büyük-küçüklüktedir (örn. **IndexOutOfBoundsException**)
 - ▣ C, C++, ve Java isimleri büyük küçük harfe duyarlıdır
 - ▣ Diğer dillerdeki isimler değildir

5.2.1.3. Özel Kelimeler

15

- ❑ Özel kelimeler, bir programlama dilindeki temel yapılar tarafından kullanılan kelimeleri göstermektedir.
- ❑ Okunabilirliğe yardımcı olmak için; ifade cümlelerini sınırlamak ve ayırmak için kullanılır

Anahtar Kelime
Keyword

REAL ELMA

REAL= 87.6

- ❑ **Anahtar Kelime**
- ❑ Bir anahtar kelime (*keyword*), bir programlama dilinin sadece belirli içeriklerde özel anlam taşıyan kelimelerini göstermektedir.
 - ❑ Örneğin FORTRAN'da **REAL** kelimesi, bir deyimin başında yer alıp, bir isim tarafından izlenirse, o deyimin tanımlama deyimi olduğunu gösterir. *REAL ELMA* gibi. Eğer **REAL** kelimesi, atama işlemcisi "=" tarafından izlenirse, bir değişken ismi olarak görülür. *REAL = 87.6* gibi. Bu durum dilin okunabilirliğini azaltır.

5.2.1.3. Özel Kelimeler

16

Ayrılmış Kelime:

- Ayrılmış kelime (*reserved word*), bir programlama dilinde bir isim olarak kullanılamayacak özel kelimeleri göstermektedir. Örneğin Pascal'da, *for*, *begin*, *end* gibi kelimeler, isim olarak kullanılamaz ve ayrılmış kelime olarak nitelendirilir.

5.2.2. Veri Tipi Kavramı

17

- Bir **veri tipi**, aynı işlemlerin tanımlı olduğu değerler kümesini göstermektedir. Bir değişkenin tipi, değişkenin tutabileceği değerleri ve o değerlere uygulanabilecek işlemleri gösterir.
- Örneğin; tamsayı (*integer*) tipi, dile bağımlı olarak belirlenen en küçük ve en büyük değerler arasında tamsayılar içerebilir ve sayısal işlemlerde yer alabilir.
- Veri tipleri, programlama dillerinde önemli gelişmelerin gerçekleştiği bir alan olmuş ve bunun sonucu olarak, programlama dillerinde çeşitli veri tipleri tanıtılmıştır.
- Tipler **ilkel (temel-primitive)** ve **yapısal (composite)** olarak gruplandırılabilir.

5.2.2. Veri Tipi Kavramı

18

- **İlkel tipler**, çoğu programlama dilinde yer alan ve diğer tiplerden oluşmamış veri tiplerini göstermektedir.

C

Ada

- bool Boolean = {false, true}
- char Character = {..., 'a', ..., 'z', ..., '0', ..., '9', ..., '?', ...}
- int Integer = {...,-2,-1, 0,+1,+2, ...}-> {-2 147 483 648, ...,+2 147 483 647}
- float Float = {...,-1.0, ..., 0.0, ...,+1.0, ...}

5.2.2. Veri Tipi Kavramı

19

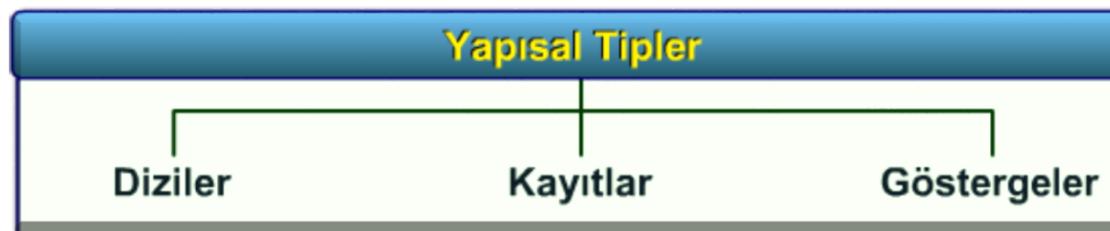
Temel C++ değişken tipleri

Keyword	Numerik aralık			Bellek alanı
	Alt sınır	Üst sınır	Ondalık kısım	byte
char	-128	127	yok	1
short	-32,768	32,767	yok	2
int	-2,147,483,648	2,147,483,647	yok	4
long	-2,147,483,648	2,147,483,647	yok	4
float	3.4×10^{-38}	3.4×10^{38}	7	4
double	1.7×10^{-308}	1.7×10^{308}	15	8
long double	3.4×10^{-4932}	1.1×10^{4932}	19	10

5.2.2. Veri Tipi Kavramı

20

- **Yapısal tipler** ise çeşitli veri tiplerinde olabilen bileşenlerden oluşmuştur. Bir yapısal tipin elemanları, tipin bileşenlerini oluşturmaktadır. Bir yapısal tipteki her bileşenin, tip ve değer özellikleri bulunmaktadır.

5.2.2. Veri Tipi Kavramı-Yapısal Tipler

21

□ Örnek

Ada örneği

```
type Month is (jan, feb, mar, apr, may,  
    jun,jul, aug, sep, oct, nov, dec);  
type Day_Number is range 1 .. 31;  
type Date is  
    record  
        m: Month;  
        d: Day_Number;  
    end record;
```

Java Örneği

```
enum Month {jan, feb, mar, apr, may, jun,  
    jul, aug, sep, oct, nov, dec};  
struct Date {  
    Month m;  
    byte d;  
};
```

5.3. Sabitler

22

- Bir **sabit**, belirli bir tipteki bir değerin kodlanmış gösterimini içeren ancak programın çalıştırılması sırasında değiştirilemeyen bellek hücresına veya hücrelerine verilen isimdir. Bir sabit genellikle ilkel tipte bir değerdir. Örneğin 568, bir tamsayı sabittir.
- Bir değişken, bir bellek yerine bağlandığında bir değere de bağlanıyorsa ve daha sonra bu değer değiştirilemiyorsa o değişkene **isimlendirilmiş sabit** denir. Isimlendirilmiş sabitlerin tanımlanması için, bir çok dilde (örneğin Pascal, C# vs) **const** tanımlayıcısı kullanılır. C'de ise isimlendirilmiş sabit tanımlamak için **#define** kullanılır.

Değişken

Sabit

İsimlendirilmiş
Sabit

5.3. Sabitler

23

- Sabit bir değerin programda birçok kez yinelenmesi durumunda, isimlendirilmiş sabitlerin kullanılmasıdır. Örneğin 3.14159 değeri yerine *pi* isminin kullanılması,
- Bir başka örnek olarak, 50 elemanlı bir diziyi işleyen bir programı düşünelim. Bu programda birçok kez (örneğin, dizi tanımlamada, döngülerde vb.) dizi sınırlarına başvuru yer alır. Bu değerin programın başında isimlendirilmiş sabit olarak tanımlanması, programın okunabilirliğini ve güvenilirliğini artırır.
- Programları parametrelerle ifade etmek için kullanılır.
- Isimlendirilmiş sabitlere değer bağlama (binding) statik (**manifest constants**) veya dinamik olabilir (5.7.'de anlatılacak)

5.4. İşlemciler (Operatörler)

24

- İşlemciler, genel özelliklerine ve işlenenlerin niteliğine göre iki şekilde sınıflandırılabilirler.
 - **İşlemcilerin Genel Özelliklerine Göre**
 - İşlenen sayısı,
 - İşlemcinin yeri,
 - Öncelik
 - Birleşmeliğilik (associativity)
 - **İşlenenlerin Niteliğine Göre;**
 - Sayısal işlemciler,
 - İlişkisel işlemciler
 - Mantıksal işlemciler

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

25

- ❑ **İşlenen Sayısı (arity)** : Bir işlemci, alabileceği işlenen sayısına göre **tekli** (unary), **ikili** (binary), **üçlü** (ternary) veya **çoklu** (n-ary) olabilir.

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

26

prefix
+ab

infix
a+b

postfix
ab+

-5
&sum
d=++b

A+B

ptr^
a++

İkili işlemciler
işlenenler
arasındadır

❑ **İşlemcinin Yeri** : Çoğu işlemci işlenenleri arasında yazılmakla birlikte, bazı işlemciler, işlenenlerinden önce veya sonra da yazılabilirler. İşlemciler bir ifadede, işlenenlerden önce **(prefix)**, işlenenler arasında **(infix)** ve işlenenlerden sonra **(postfix)** olmak üzere üç şekilde yer alabilirler.

- Genellikle tekli işlemciler, işlenenlerden önce (örneğin; -5, &toplam gibi) veya sonra yazılır (örneğin; ptr^ gibi). "^" işlemcisinin görevi, bir gösterge ile gösterilen değeri belirtmektir. Bu işlemci, hem tekli hem de işlenenden sonra yazılan (postfix) işlemcidir.
- İkili işlemciler ise işlenenlerin arasında yazılır.

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

27

- **Öncelik:** İşlemcilerin öncelikleri, birden çok işlemcinin yer aldığı bir ifadede, parantez kullanılmadığında, bir ifadenin bileşenlerinin değerlendirilme sırasını belirler.
- İkili işlemciler, *infix* gösterimde, " $a+b$ " de olduğu gibi işlenenleri arasında yazılır. Ancak *infix* gösterimdeki sorun, birden çok işlemcinin birlikte yer aldığı bir ifadede görülür.
- Örneğin; " $a+b*c$ " gibi bir ifadenin değerlendirilmesi nasıl olacaktır? Sonuç, " a " ve " $b*c$ " nin toplamı mı; yoksa " $a+b$ " ve " c " nin çarpımı mıdır? Bu soruların yanıtları işlemcilerin **öncelik** ve **birleşmelilik (associativity)** kavramları ile açıklanabilir.

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

28

- **Öncelik:**
- Sayısal ifadeler, ilişkisel ifadelerin işlenenleri olabileceği ve ilişkisel ifadeler de Boolean ifadelerin işlenenleri olabileceği için, üç işlemci grubunun kendi aralarında öncelikleri vardır.
- **İlişkisel işlemcilerin önceliği, her zaman sayısal işlemcilerden düşüktür.**

$$X+20 \leq k^2$$

- İlişkisel ifadeler ise mantıksal ifadeler için bir operand olabileceğinden ilişkisel ifadeler mantıksal ifadelerden önce yapılmalıdır

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

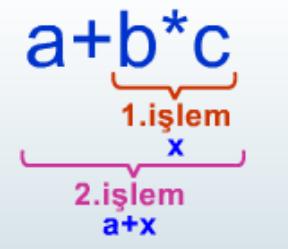
29

	FORTRAN	PASCAL	C	ADA
En yüksek öncelik	** (exponentation) *, /	*, / , div , mod + , -	++, -- (postfix) ++, -- (prefix)	** , abs *, /, mod
	+ , -		Tekli (unary) +, -	Tekli (unary) +, -
			* , /, %	İkili (Binary)+, -
			İkili (Binary)+, -	
En düşük öncelik				

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

30

- ① *
- ② /
- ③ +
- ④ -

- ❑ Klasik öncelik seviyeleri
 - ✓ Parantezler
 - ✓ Tekli operatörler
 - ✓ ** (Eğer dil destekliyorsa, üs alma)
 - ✓ *, /(çarpma,bölme)
 - ✓ +, -(toplama,çıkarma)

- ❑ Her işlemcinin, programlama dili tasarılanırken önceden belirlenmiş bir önceliği vardır. Daha yüksek bir öncelik düzeyinde yer alan bir işlemci, işlenenlerini daha düşük bir düzeydeki bir işlemciden önce alır.

Geleneksel bir kural olarak, sayısal işlemcilerden "*" ve "/", toplama "+" ve çıkarmadan "-" daha yüksek önceliğe sahiptir. Bu nedenle yukarıdaki ifadede, "*" işlemcisi, işlenenlerini "+" dan önce alır ve " $a+b*c$ ", " $a+(b*c)$ " ye eşittir.

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

31

- **Birleşmelilik (Associativity):** Bir ifadede aynı öncelik düzeyinde iki işlemci bulunuyorsa, hangi işlemcinin önce değerlendirileceği dilin birleşmelilik kuralları ile belirlenir. Bir işlemci, sağ veya sol birleşmeli olabilir.

Örnek

$$4 - 2 - 1$$

1.İşlem
2.İşlem

- **Sol birleşmeli:** Bir işlemcinin birden çok kez yer aldığı bir ifadedeki alt ifadeler, soldan sağa olarak gruplanırsa, işlemci sol birleşmeli olarak adlandırılır. Aritmetik işlemcilerden "+", "-", "*" ve "/" sol birleşmeliidir.

Örnek

$$2^{3^4} = 2^{81}$$

- **Sağ birleşmeli:** Öte yandan, eğer bir işlemcinin birden çok kez yer aldığı bir ifadedeki alt ifadeler, sağdan sola gruplanırsa işlemci, sağ birleşmeli olarak adlandırılır. Üs alma işlemcisi sağ birleşmeliidir.

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

32

- **Birleşmelilik (Associativity)**
- Tipik birleşmelilik kuralları
 - Soldan sağa, **(hariç, burada sağdan sola),
 - Zaman zaman tekli operatörlerin birleşmelilığı sağdan sola olabilir (ör., FORTRAN)
- APL dili farklıdır; bu dilde tüm operatörler eşit önceliklere sahiptir ve operatörlerin birleşmelilığı sağdan soladır.
- Öncelik ve birleşmelilik kuralları parantezlerle geçersiz kılınabilir

5.4.1. İşlemcilerin Genel Özellikleri

33

Birleşmelilik (Associativity)

Programlama Dili	Birleşme Kuralı	İşlemciler
FORTRAN	Sol Birleşmeli	$*, /, +, -$
	Sağ Birleşmeli	$**$
PASCAL	Sol Birleşmeli	Bütün işlemciler
	Sağ Birleşmeli	
C	Sol Birleşmeli	Postfix++, postfix--, $*, /, \%$, ikili +, ikili-
	Sağ Birleşmeli	Prefix++, prefix--, tekli +, tekli-
C++	Sol Birleşmeli	$*, /, \%$, ikili +, ikili-
	Sağ Birleşmeli	$++, --$, tekli +, tekli-
ADA	Sol Birleşmeli	$**$ dışındakiler
	Sağ Birleşmeli	$**$ birleşme özelliği yok

5.4.2. Niteliğine Göre İşlemciler

34

- İşlemciler, işlenenlerin niteliğine göre *sayısal*, *ilişkisel* veya *mantıksal işlemciler* olabilirler.
- **Sayısal işlemciler**, sayısal işlenenlere uygulanan işlemcilerdir. Kullanılan semboller programlama dillerinde farklılık gösterebilmekle birlikte, genel olarak üs alma, toplama, çıkarma, mod, çarpma, bölme gibi işlemcilerdir.

Sembol	Anlamı	Örnek	Sonuç
$^$	üs alma	$2 ^ 3$	8
*	çarpma	$2 * 3$	6
/	bölme	$8 / 2$	4
\	tam bölme	$5 \backslash 2$	2
MOD	kalan	$5 \text{ MOD } 2$	1
+	toplama	$5 + 2$	7
-	çıkarma	$5 - 2$	3

5.4.2. Niteliğine Göre İşlemciler

35

- **İlişkisel işlemciler**, Bir ilişkisel işlemci, iki işleneninin değerlerini karşılaştırır ve eğer mantıksal (*Boolean*) tipi dilde tanımlı bir veri tipi ise mantıksal tipte bir sonuç oluşturur.
 - Genellikle, ilişkisel işlemcilerle kullanılabilen işlenenler; sayısal, karakter veya sıralı (*ordinal*) tiplerde olurlar.

	Pascal	C
Eşit	=	==
Eşit değil	<>	!=
Küçük	<	<
Büyük	>	>
Küçük veya eşit	<=	<=
Büyük veya eşit	>=	>=

5.4.2. Niteliğine Göre İşlemciler

36

- **Mantıksal İşlemciler**, sadece mantıksal (Boolean) işlenenleri alırlar ve mantıksal değerler, DOĞRU ve YANLIŞ üretirler.
 - ▢ Mantıksal işlemciler, **AND-&** (ve), **OR-|**(veya), **NOT-~** (değil), **XOR-^** (dışlayan veya– aynı ise 0, farklı ise 1) gibi işlemleri de içerebilirler. Mantıksal işlemcilerde öncelik sıralaması genellikle NOT, AND ve OR şeklinde dir.
 - ▢ İlişkisel işlemcilerin önceliği, her zaman sayısal işlemcilerden düşüktür.

Örnek

$$a+10 > b^*5$$

önce önce

NOT: İlk önce aritmetik işlem, ardından mantıksal işlem yapılır.

5.4.2. Niteliğine Göre İşlemciler

37

- Diğer dillerden farklı olarak Pascal'da, mantıksal işlemcilerin önceliği, ilişkisel işlemcilerden yüksektir.

Örnek

$a > 0$ or $b < 100$

NOT: Öncelik "or"da olduğu için ifade geçersizdir. Bu yüzden doğru söz dizimi;

$(a > 0)$ or $(b < 100)$

5.4.2. Niteliğine Göre İşlemciler (Özet)

38

SAYISAL İŞLEMCİLER

Sembol	İşlev	Formül	Sonuç
*	Çarpma	$4 * 2$	8
/	Bölme ve tamsayı bölme	$64 / 4$	16
%	Modül veya kalan	$13 \% 6$	1
+	Toplama	$12 + 9$	21
-	Çıkarma	$80 - 15$	65

MANTIKSAL İŞLEMCİLER

C Dili Mantıksal İşlemcileri		
&&	VE	AND
	VEYA	OR
!	DEĞİL	NOT

İLİŞKİSEL İŞLEMCİLER

Anlamı	C++	PASCAL
Büyük	>	>
Küçük	<	<
Eşittir	= =	=
Eşit değildir	!=	<>
Büyük veya eşitir	>=	>=
Küçük veya eşitir	<=	<=

5.4.3. İşlemci Yükleme

39

- İşlemcilerin anlamlarının, işlenenlerin sayısına ve tipine bağlı olarak belirlenmesine **işlemci yüklemesi** (*operator overloading*) denir.
 - Sayısal işlemciler, programlama dillerinde sıkılıkla birden çok anlamda kullanılırlar. Örneğin "+", hem tamsayı hem de kayan-noktalı toplama için kullanılır ve bazı dillerde, sayısal işlemlere ek olarak karakter dizgilerin birleştirilmesi için de kullanılır. İşlemci yüklemelerinde, "+" da olduğu gibi, benzer anlamlarda olmayıabilir.
 - Bir diğer örnek olan '-' işlemcisi, hem bir sayısal değerin negatif olduğunu belirtmek için tekli işlemci olarak, hem de ikili bir işlemci olan sayısal çıkarma işlemini göstermek için kullanılır. Her ne kadar işlemcinin iki kullanımında anlamsal yakınlık varsa da, bir ifadede yanlışlıkla birinci işlenenin unutulması, derleyici tarafından hata olarak algılanmayacak ve ikinci işlenen negatif değer olarak kabul edilecektir. Bu ve benzeri işlemci yüklemeleri, fark edilmesi güç hatalara neden olabilmektedir.

5.4.3. İşlemci Yükleme

40

$2 + 3 = 5$	+ , tam sayı değerler için toplama işlemi anlamına gelir.
"a" + "b" = "ab"	+ , karakter deyimleri için birleştirme anlamına gelir.
$2.5 + 3.8 = 6.3$	+ , kayan noktalı sayılar için toplama işlemi anlamına gelir.

İşlemcilerin yüklenmesi, programlama dillerinin ifade yeteneğini artırmakla birlikte, okunabilirliği ve güvenilirliği azaltabilmektedir.

5.4.3. İşlemci Yükleme

41

- Bazısı potansiyel olarak sorunludur (örn., C ve C++ da ‘*’ ikili olarak çarpı, tekli olarak adresleme (pointer))
 - Derleyicinin hata belirlemesindeki kayıplar (derleyici operant eksiklerini fark etmeli) ($a*b$ yerine $*b$ yazmak gibi)
 - Bazı okunabilirlik kayıpları (okunabilirliği zorlaştırır)
- C++, C#, ve F# kullanıcı tarafından tanımlanan operatörlere izin verir.
 - Böyle operatörler anlamlı kullanıldığında, okunabilirliğe bir yardımcı olabilir (metot çağrılarından kaçınmak, ifadeler doğal görünür)
 - Potansiyel problemler:
 - Kullanıcılar anlamsız işlemler tanımlayabilir
 - Operatörler anlamlı bile olsa, okunabilirlik zarar görebilir

5.5. İfadeler

42

- İfadeler bir programlama dilinde hesaplamaları belirtmede temel araçtır.
- İfadelerin değerlendirmesini anlamak için, operatörlerin sırası ve işlenenlerin (operant) değerlendirmesine aşina olmamız gereklidir.
- Emirsel dillerin temeli atama ifadeleridir.

5.5. İfadeler

43

- **İfadeler**, yeni değerler oluşturmak için değerleri ve işlemcileri birleştirmeye yarayan sözdizimsel yapılardır.
 - ▣ Bir ifade; bir sabit, bir değişken, parantezler, bir değer döndüren bir fonksiyon çağrımı veya bir işlemciden oluşabilir. Bir dilin tip sistemi, bir tipi dildeki ifadelerle ilişkilendirmek için bir dizi kural sunar. Bu kurallar, dildeki her işlemcinin doğru kullanımının belirlenmesini sağlar.
 - ▣ Sayısal ifadeler, programlarda atama deyimlerinde, altprogram parametrelerinde vb. birçok deyimde, mantıksal ifadeler ve ilişkisel ifadeler ise özellikle seçimli deyimlerde olmak üzere birçok deyimde yer alabilir.

5.5. İfadeler

44

Sayısal İfadeler

Bir ifade değerlendirilince bir değer oluşturulur. Her ifadenin bir tipi olmalıdır. Örneğin "1+2" nin tipi integer, dolayısıyla sayısal olmaktadır.

Örnek: $(a + b) * 5$

İlişkisel İfadeler

Bir ilişkisel ifadenin iki işleneni ve bir ilişkisel işlemcisi vardır.

Örnek: $\text{sayac} \geq 10$

Mantıksal İfadeler

Mantıksal ifadeler, mantıksal değişkenler, mantıksal sabitler, ilişkisel ifadeler ve mantıksal işlemcilerden oluşurlar.

Örnek: $\text{sayac} \geq 25 \text{ OR } \text{toplam} > 150$

5.5. İfadeler

45

- Ruby'de ifadeler
 - ▣ Tüm aritmetik, ilişkisel, atama operatörleri, ve hatta dizi indeksleme, kaydırma ve bit şeklindeki mantık operatörleri metodlar olarak sağlanır
 - Bunun sonuçlarından biri bu operatörlerin uygulama programları tarafından geçersiz kılınabilmesidir.
- Scheme (ve Common LISP) de ifadeler
 - Tüm aritmetik ve mantık işlemleri belirgin bir şekilde alt programlar tarafından çağrılır.
 - $a + b * c$ ifadesi `(+ a (* b c))` olarak kodlanır.

5.5. İfadeler

46

- Şartlı İfadeler
 - C-tabanlı diller (ör., C, C++)
 - Bir örnek:

```
average = (count == 0) ? 0 : sum / count
```

5.5. İfadeler

47

□ İlişkisel İfadeler

- İlişkisel operatörler ve çeşitli tipteki operantların kullanımı
- Bazı mantıksal işaretlerin ölçümü
- Operatör sembollerini dillere göre değişiklik gösterir.
(!=, /=, ~=, .NE., <>, #)

□ JavaScript ve PHP 2 ek ilişkisel operatöre sahiptir, ==== and !==

- Operantlarını zorlamamaları dışında kuzenlerine benzer, == ve !=,
- Ruby eşitlik ilişki operatörü için == kullanır

5.5. İfadeler

48

- Mantıksal İfadeler
 - Hem operantlar hem de sonuçlar mantıksaldır
 - C mantıksal tipe sahip değil ve bunun için int tipini kullanır.(0 → yanlış, değilse doğru)
 - C ifadelerinin tuhaf bir özelliği:
 - $a < b < c$ doğru bir ifade, ama sonuç umduğumuz şeyi vermeyebilir:
 - Soldaki operatörler işlendiğinde, 0 veya 1 üretir
 - Ölçülen sonuç o zaman 3. operant ile karşılaştırılır (ör:, c)

5.5. İfadeler

49

- Atama İfadeleri

- Genel Sentaks

<target_var> <assign_operator> <expression>

- Atama operatörü

= Fortran, BASIC, C-tabanlı diller

:= Ada

- = eşitlik için ilişkisel operatörler aşırı yüklenliğinde kötü olabilir (o zaman C-tabanlı diller ilişkisel operatör olarak neden ‘==’ kullanır?)

5.5. İfadeler

50

□ Atama İfadeleri: Şartlı Amaçlar (Perl)

`($flag ? $total : $subtotal) = 0`

Hangisi eşittir

```
if ($flag) {  
    $total = 0  
} else {  
    $subtotal = 0  
}
```

5.5. İfadeler

61

- Atama İfadeleri: Birleşik Atama Operatörleri
- Atama formu için yaygın olarak bir stenografi metodu belirtmek gereklidir.
- ALGOL'de tanımlı; C ve C-tabanlı diller de benimsemış.
 - Örnek:

$a = a + b$

Aşağıdaki gibi yazılabılır.

$a += b$

5.5. İfadeler

52

- Atama İfadeleri : Tekli Atama Operatörleri
- C-tabanlı dillerdeki tekli atama operatörleri atama ile artış ve azalış işlemlerini birleştirir
- Örnekler

sum = ++count (count arttırdı, daha sonra sum' a aktarıldı)

sum = count++ (count sum' a aktarıldı, ondan sonra arttırdı)

count++ (count arttırdı)

-count++ (count arttırdı ondan sonra negatif alındı)

5.5. İfadeler

53

- Bir İfade olarak Atama
- C-tabanlı diller, Perl, ve JavaScript'te atama durumu bir sonuç üretir ve bir operant olarak kullanılabilir,

while ((ch = getchar()) != EOF) { ... }

ch = getchar() başarılı; sonuç (ch a aktar) while
döngüsü için şartsal bir değer olarak kullanılır

- Dezavantaj: Başka tip yan etkiler.

5.5. İfadeler

64

- Çoklu Atamalar
- Perl, Ruby, ve Lua çok hedefli ve çok kaynaklı atamalara izin verir

```
($first, $second, $third) = (20, 30, 40);
```

Hatta, aşağıdaki gibi geçerlidir ve bir yer değiştirme uygulanır:

```
($first, $second) = ($second, $first);
```

5.5. İfadeler

55

- Fonksiyonel Dillerde Atama
- Fonksiyonel dillerde tanıtıcılar (identifier) sadece değer adlarıdır.
- ML
 - İsimler **val** ve değer ile sınırlıdır İsimler
val fruit = apples + oranges;
 - Eğer fruit için başka bir val izlenecekse, o yeni ve farklı bir isimde olmalıdır.
- F#
 - F#' yeni bir skop (scope) yaratmanın dışında ML 'in **val** ile aynıdır .

5.5. İfadeler

56

- **Karışık Biçim Ataması**
- Atama ifadeleri karışık biçimde olabilir
- Fortran, C, Perl, ve C++'ta, her tip sayısal değer her tip sayısal değişkene atanabilir
- Java ve C#'ta, sadece genişletici atama zorlaması yapılır
- Ada'da, atama zorlaması yoktur.

5.5. İfadeler

1-57

Atama deyimi

<hedef_değişken> <atama_islemcisi> <ifade>

Sum=++count

Count=count+1
Sum=count

Sum, total=0

Sum=0 ve total=0

puan+=500;

Puan=Puan+500

Sum=count ++

Sum=count
Count=count+1

count ++

count+1

F ? count1:count2=0

F=1 ise count1=0
F=0 ise count2=0

5.6. Deyimler

58

- **Deyimler**, bir programdaki işlemleri göstermek ve akışı yönlendirmek için kullanılan yapılardır.
 - Deyimler **basit** veya **birleşik** olabilirler.
 - Basit deyimlere örnek olarak atama deyimi verilebilir.
 - Birleşik deyimler ise, bir dizi deyimin tek bir deyime soyutlanmasılığını sağlarlar. Birleşik bir deyimde yer alan deyimleri belirlemek için basit deyimlerden ayrı bir sözdizime gereksinim vardır. Örneğin Pascal'da, birleşik deyimler *begin* ve *end* anahtar kelimeleri arasında, C de “{}” parantezleri arasında gruplanır.
 - Programlarda akışı yönlendirmek için seçimli deyimler (*if-then-else* ve *case* deyimleri gibi) ve yinelemeli deyimler (*while* ve *for* deyimleri gibi) kullanılabilir.

5.6. Deyimler

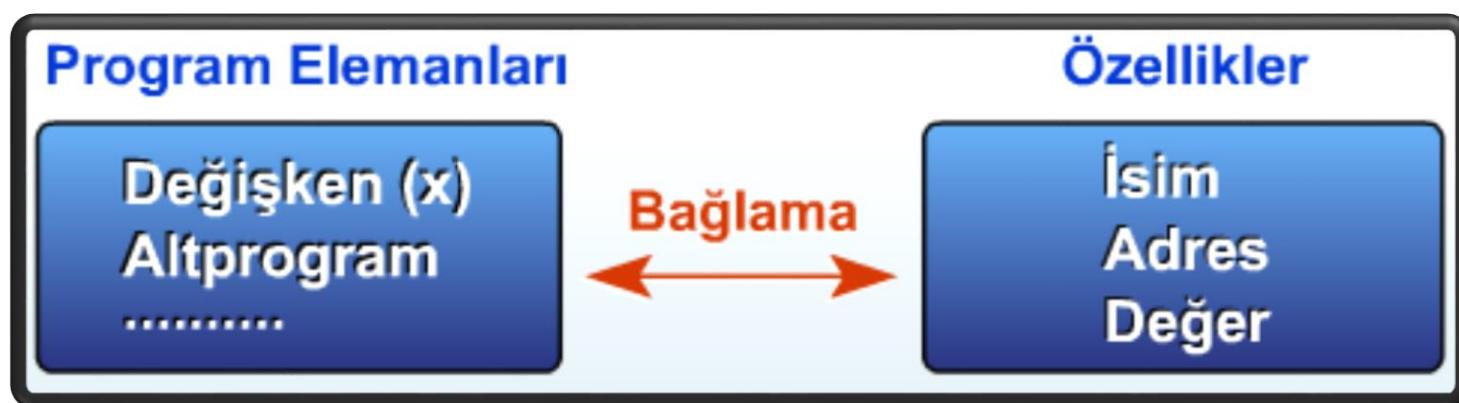
59

- Altprogramlar, bir dizi deyimin gruplanması ve bir isim ile gösterilmesini sağlarlar.
 - Altprogramlar, bir başlık, yerel tanımlamalar bölümü ve işlemlerin yer aldığı bir gövde ile tanımlanır.
 - Altprogram başlığı, altprogram ismini ve varsa tipleriyle birlikte altprogramın parametrelerini belirtir.
 - Altprogram gövdesi, altprogram etkin olduğunda çalıştırılacak deyimlerden oluşur. Altprogramlar ve parametre aktarımları daha sonra inceleneciktir.

5.7. Bağlama (Binding) kavramı

60

- Bir program elemanı ile bir özellik arasında ilişki kurulmasına **bağlama (binding)** denir.
- Çeşitli programlama dillerinde, özelliklerin program elemanlarına **bağlanma zamanı** ve bu özelliklerin **durağan (static)** veya **dinamik (dynamic)** olması açısından farklılıklar göstermektedir.

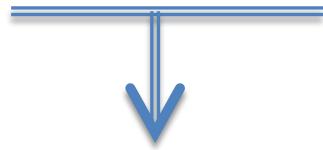

5.7. Bağlama (Binding) kavramı

61

- Bir değişkenin *l-değeri* onun adresidir
- Bir değişkenin *r-değeri* onun değeridir
- Tanım: Bağlama bir ilişkilendirmedir, bir özellik ve bir varlık arasında, veya bir işlem ve bir sembol arasındaki gibi.

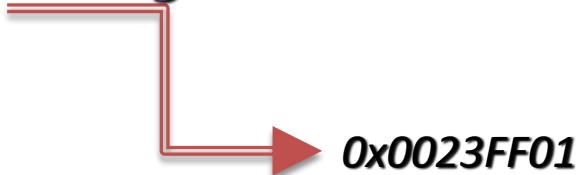
int counter = 100;

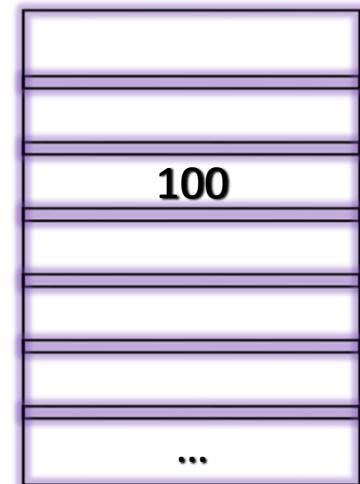
Değişken

- *İsim (Identifier)*: "counter"
- *Tip*: int
- *Değer (R-değeri)*: 100
- *Adres (L-değeri)*: 0x0023FF01

Bağlama

0x0023FF01

Hafıza

5.7.1. Bağlama Zamanı

63

- Bir programlama dilinde çeşitli bağlamalar farklı zamanlarda gerçekleşebilir.
- **Durağan (Statik) Bağlama:**
 1. **Dil Tasarım Zamanında Bağlama:** Bazı özellikler dil tasarıımı sırasında bağlanır. Örneğin, " * " sembolünün çarpım sembolü olması dil tasarım sırasında belirlenen bir özelliktir.
 2. **Dil Gerçekleştirim (implementation) Zamanında Bağlama:** Dil gerçekleştirim zamanı, bir programlama dili için derleyicinin hazırlandığı zamanıdır. Örneğin, bir çok programlama dilinde " integer " tipinin alabileceği değerler dil gerçekleştirim sırasında belirlenir.

5.7.1. Bağlama Zamanı

64

□ Durağan (Statik) Bağlama:

3. **Derleme Zamanında Bağlama:** Derleme zamanı, bir programın makine koduna çevrildiği zamanı göstermektedir. Bir programın derlenmesi sırasında kaynak koda göre çeşitli bağlamalar gerçekleşebilir. Örneğin, C veya Pascal'da bir değişkenin, bir veri tipi ile bağlanması derleme zamanında yapılır.

□ Dinamik Bağlama:

4. **Çalışma Zamanında Bağlama:** Çalışma zamanı, bir programın çalışması sırasında geçen zamanı göstermektedir. Örneğin, değişkenlerin değerler ile bağlanması çalışma zamanında gerçekleşir ve bu bağlama, çalışma süresince bir çok kez değişimlidir.

5.7.1. Bağlama Zamanı

65

- İlk üç grupta olduğu gibi bağlamanın çalışma zamanından önce gerçekleştiği durumda bağlama, çalışma zamanında değiştirilemez ve durağan (static) bağlama olarak adlandırılır.
- Çalışma zamanında gerçekleşen bağlamalar ise, çalışma süresince değiştirilebilirler ve dinamik (dynamic) bağlama olarak adlandırılırlar.
- Aşağıda, C'deki bir atama deyimi için gerçekleşen bağlamalar ve bağlama zamanları örneklenmiştir.

5.7.1. Bağlama Zamanı

66

Örnek

```
int puan;  
.....  
puan = puan + 3;
```

Dil Tasarım Zamanında Bağlama

- puan değişkeninin alabileceği tipler
- + sembolünün alabileceği anlamlar

Dil Gerçekleştirim Zamanında Bağlama

- puan değişkeninin alabileceği değerler

Derleme Zamanında Bağlama

- puan değişkeninin programdaki tipi
- + sembolünün anlamı

Çalışma Zamanında Bağlama

- puan değişkeninin o deyimdeki değeri

5.7.1. Bağlama Zamanı

67

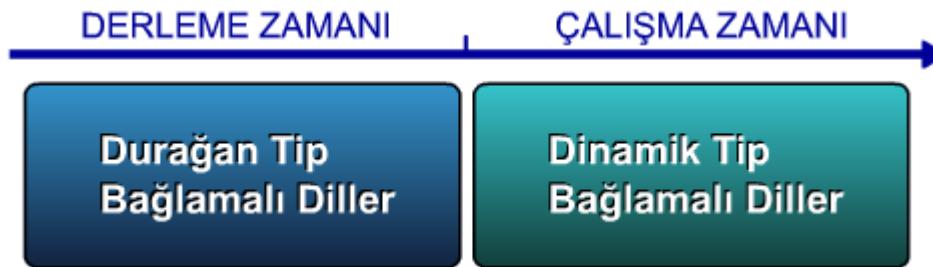
`int hesap; ... hesap=hesap+10;`

Hesap için olası tipler	Dilin tasarım zamanında
Hesap değişkeninin tipi	Dilin derlenmesi zamanında
Hesap değişkeninin olası değerleri	Derleyici tasarım zamanı
Hesabın değeri	Bu deyimin yürütülmesi zamanında
+ işlemcisinin muhtemel anlamları	Dilin tanımlanması zamanında
+ işlemcisinin bu deyimdeki anlamı	Derlenme süreci
10 literalinin ara gösterimi	Derleyici tasarıtı zamanında
Hesap değişkeninin alacağı son değer	Çalışma zamanında

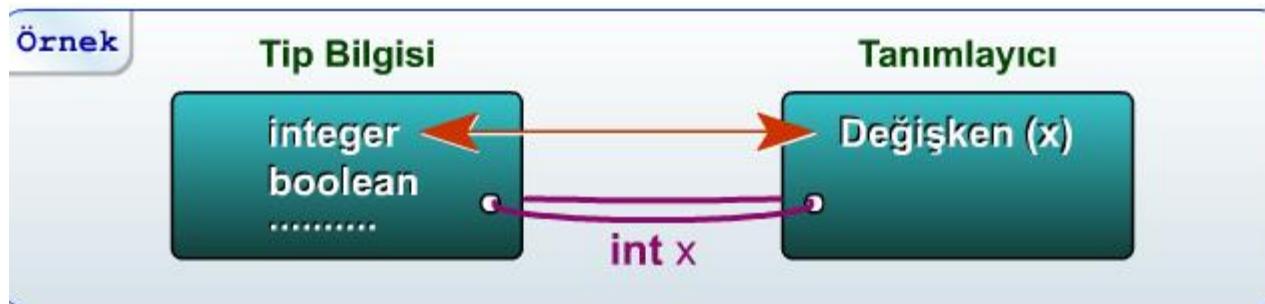
5.7.2. Tip Bağlama

68

- Tip bilgisi, bir tanımlayıcı ile ilişkilendirilince, tanımlayıcı, o tiple bağlanmış olur. Örneğin, birçok programlama dilinde bir programda bir değişkene başvuru yapılmadan önce, değişkenin bir veri tipi ile bağlanması gereklidir.

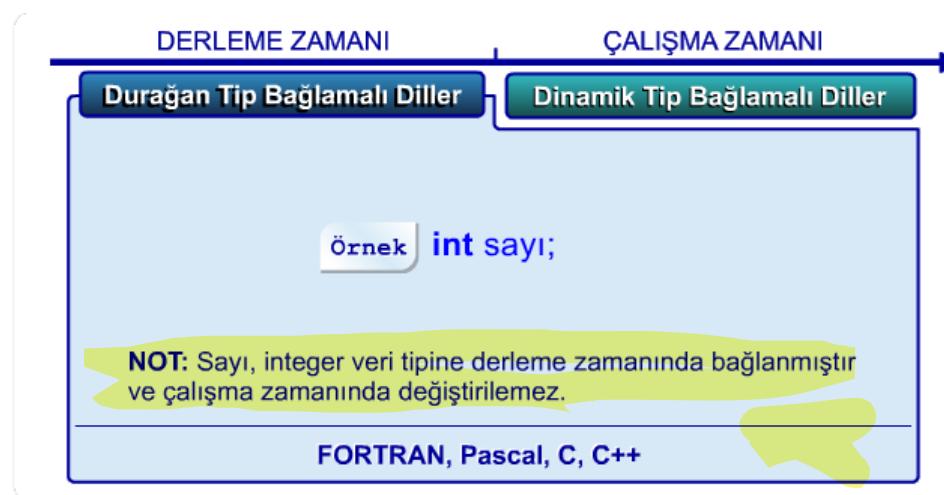
- Tip bağlamaları durağan veya dinamik olarak gerçekleşebilir.

5.7.2.1. Durağan Tip Bağlama

69

- Tiplerin isimlerle derleme zamanında bağlandığı diller, **durağan tip bağlamalı diller** olarak nitelendirilirler.
- Durağan tip bağlamalı dillerde bir değişken, *integer* tipi ile bağlanmışsa, değişkenin gösterdiği değer çalışma zamanında değişse de, gösterdiği değerin tipi her zaman *integer* olmalıdır. Örneğin FORTRAN, Pascal, C ve C+'da bir değişkenin tip bağlaması durağan olarak gerçekleşir ve çalışma süresince değiştirilemez.

5.7.2.1. Durağan Tip Bağlama

70

- Durağan tip bağlamalı dillerde derleyici, tip hatalarını, program çalıştırılmadan önce yakalar.

- Durağan tip bağlamaları, **örtülü (*implicit*)** ve **dışsal (açık) (*explicit*)** olmak üzere iki tür tanımlama ile gerçekleştirilebilir.

5.7.2.1. Durağan Tip Bağlama

71

- **Örtülü tanımlama**
- Örtülü tanımlamada, tanımlama deyimleri kullanılmaz ve değişkenlerin tipleri, varsayılan (*default*) kurallar ile belirlenir. Bu durumda bir değişken isminin programda ilk kullanıldığı deyim ile değişkenin örtülü tip bağlaması oluşturulur.

Örnek

PL/I'da dışsal olarak tanımlanmadığı durumda, isimleri "I" ve "N" arasındaki harflerle başlayan değişkenler tamsayı tipi ile bağlanır.

BASIC'te son karakteri "\$" olan tanımlayıcılar, karakter tipi ile bağlanırlar.

5.7.2.1. Durağan Tip Bağlama

72

- Örtülü tanımlamalar, program geliştirme sırasında yazılabilirlik alanında programcıya yardımcı olsalar da, yazım yanlışlığı gibi hataların derleme sırasında yakalanmasını engelledikleri için ve programcının tanımlamayı unuttuğu değişkenlere varsayılan olarak tip bağlanması ile programda fark edilmesi güç hatalara yol açabildikleri için, programlama dilinin **güvenilirliğini** azaltırlar.
- Ancak örtülü ve dışsal tanımlama ile tip bağlama, anlamsal açıdan aynıdır.
- PL/I, BASIC, FORTRAN ve PERL gibi dillerde örtülü tanımlamalar bulunmasına karşın günümüzde çoğu programlama dili, değişkenlerin dışsal olarak tanımlanmasını gerektirmektedir.

5.7.2.1. Durağan Tip Bağlama

73

- **Dışsal (Açık) tanımlama**
- Dışsal tanımlamada, bir değişken, programda yer alan bir tanımlama deyimi ile belirli bir tip ile bağlanır.

Örnek

C'de aşağıdaki tanımlama deyimlerinde toplam değişkeni integer tipi ile, ortalama değişkeni ise float tipi ile bağlanmaktadır.

`int toplam;`

`float ortalama;`

5.7.2.2. Dinamik Tip Bağlama

74

- Bir programlama dilinde bir değişkenin tipi çalışma zamanında, değişkenin bağlandığı değer ile belirleniyorsa, dil, **dinamik tip bağlamalı** olarak nitelendirilir.

- Dinamik tip bağlamalı dillerde bir değişken, atama sembolünün sağ tarafında bulunan değerin, değişkenin veya ifadenin tipine bağlanır ve değişkenin tipi, çalışma zamanında değişkenin yeni değerler alması ile değiştirilir.

5.7.2.2. Dinamik Tip Bağlama

75

DERLEME ZAMANI

ÇALIŞMA ZAMANI

Durağan Tip Bağlamalı Diller

Dinamik Tip Bağlamalı Diller

Örnek

```
notlar <--- 99.5, 76.2,89.4  
notlar <--- 100
```

- İlk atama deyiminde notlar, 3 elemanlı gerçek sayıların bulunduğu tek boyutlu bir dizinli değişkendir.
- İkinci deyimde notlar, tamsayı bir değerden oluşan basit bir değişken haline gelmiştir.

APL, LISP, Smalltalk, JavaScript ve PHP

5.7.2.2. Dinamik Tip Bağlama

76

- Değişkenlere Dinamik olarak tip bağlanması, programlama açısından esneklik sağlar.
- Örneğin, Dinamik tip bağlamalı bir dilde bir sıralama programındaki değişkenlerin tipleri çalışma zamanında belirlenebileceği için, tek bir program, farklı tipteki değerlerin sıralanması amacıyla kullanılabilir.
- Halbuki, C veya Pascal gibi durağan tip bağlamalı programlama dillerinde, bir sıralama programı sadece tek bir veri tipi için yazılabilir ve bu veri tipi program geliştirilirken bilinmelidir.
- Dinamik tip bağlamalı diller, genellikle **yorumlayıcı** ile gerçekleştirilirler

5.7.2.2. Dinamik Tip Bağlama

77

Programlamada esneklik sağlamakla birlikte dinamik tip bağlama, önemli dezavantajlar da taşımaktadır. Bunlar aşağıda özetlenmiştir:

1. Dinamik tip bağlamalı dillerde, dillerin derleyicilerinin hata yakalama yeteneği, durağan tip bağlamalı bir dilin derleyicisine göre zayıftır.
2. Dinamik tip bağlama, programlara durağan olarak tip denetimi yapılmasını öner.

Bağlama Zamanı

Durağan Tip Bağlama

Derleme Zamanında

Bir değişken, *integer* tipi ile
bağlanmışsa

FORTRAN, Pascal, C ve
C++'da bir değişkenin tip
bağlaması durağan olarak
gerçekleşir ve çalışma
süresince değiştirilemez.

Derleyici, tip hatalarını,
program çalıştırılmadan
önce yakalar.

Dinamik Tip Bağlama

Bir değişkenin tipi çalışma zamanında, değişkenin
bağlandığı değer ile belirleniyorsa

Bir değişken, atama sembolünün sağ tarafında
bulunan değerin, değişkenin veya ifadenin tipine
bağlanır ve değişkenin tipi, çalışma zamanında
değişkenin yeni değerler alması ile değiştirilir. $A=1.5$
 $A=14$

Avantaj: Esneklik (örneğin sıralama)

APL, LISP, SMALLTALK, SNOBOL4

Derleyicinin **hata yakalama yeteneği zayıftır**. Statik tip
kontrolü yapılamaz.
Yorumlayıcı kullanırlar

5.7.3. Bellek Bağlama

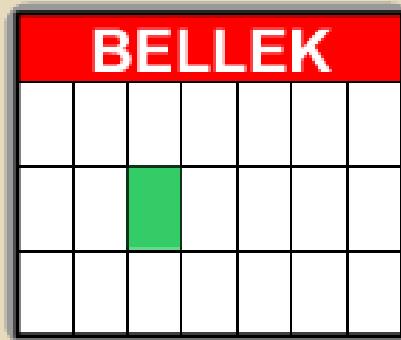
79

- Bir değişkene bağlanan bir bellek hücresi, kullanılabilir bellek hücreleri arasından seçilir ve bu işlemeye **bellek yeri ataması (allocation)** denir.
- Bir değişkenin kullandığı bellek hücresini geri vermesi ise **belleğin serbest bırakması (deallocation)** işlemi olarak nitelendirilir.
- Bir değişkenin **yaşam süresi**, o değişkenin belirli bir bellek yerine bağlı kaldığı süredir. Bu nedenle bir değişkenin yaşam süresi, bir bellek hücresi ile bağlı olduğu zaman başlar ve bellek hücresini bıraktığı zaman sona erer.

5.7.3. Bellek Bağlama

80

Bellek Yeri Ataması
Allocation

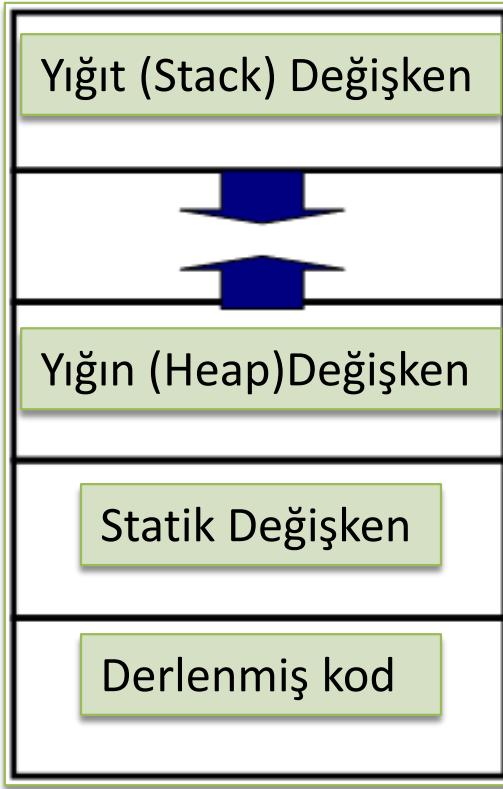
Bellek Yeri Bırakması
Deallocation

Pascal-*dispose*

Java-otomatik

C'deki malloc fonksiyonu
C++ 'daki new işlemcisi

Etkinlik (*activation*) kaydı

Aynı bellek bölümünün
yeniden kullanılabilmesi

Doğrudan adresleme

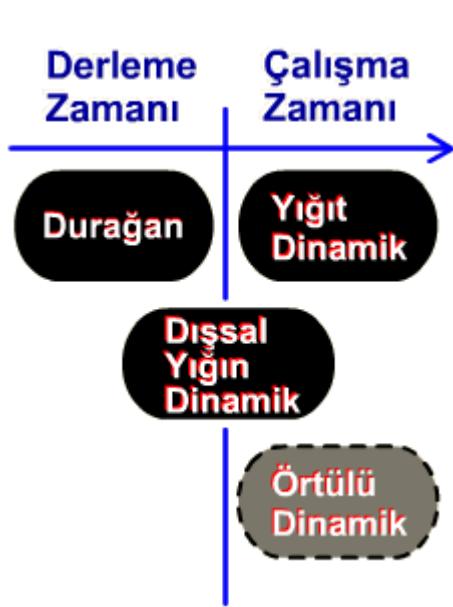
5.7.3.1. Bellek Düzeni

82

- Bellek yeri bağlamalarının anlaşılması için program çalışma zamanındaki bellek düzeninin incelenmesi yararlı olacaktır. Bir programın çalışması süresince bellek, çeşitli böülümlere ayrılmıştır.
 - ▣ **Derlenmiş Program:** Derlenmiş program kodlarının tutulduğu bölüm
 - ▣ **Genel Değişkenler:** Programdaki global değişkenleri içerir.
 - ▣ **Yığıt Bellek:** Program çalışırken etkin olan her alt program için etkinlik kaydı bu bölümde tutulur
 - ▣ **Yığın Bellek:** Dinamik bellek değerleri için kullanılır. Böylece aynı bellek bölümü, programda farklı zamanda yeniden kullanılabilir.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamlarına Göre Sınıflanması

83

- Değişkenler, bellek yeri bağlamlarına ve yaşam sürelerine göre öncelikle **yığıt tabanlı değişkenler** ve **yığın tabanlı değişkenler** olarak iki gruba ayrırlar.
- Buna ek olarak değişkenler, **durağan (static)** **değişkenler**, **yığıt dinamik (stack-dynamic)** **değişkenler**, **dışsal yığın (explicit heap)** **dinamik değişkenler** ve **örtülü (implicit)** **dinamik değişkenler** olarak dört grupta incelenebilir.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

84

□ Durağan (*static*) Değişkenler :

- Durağan değişkenler, bellek hücrelerine programın çalışması başlamadan bağlanırlar ve programın çalışması bitinceye kadar o bellek hücrelerine bağlı kalırlar. Bu değişkenler için gerekli bellek çalışma zamanından önce ayrıılır.
- Durağan değişkenler zaman açısından etkinlik sağlarlar. Ancak, bellek yerinin durağan olarak değişkenlere bağlanması, programlamada esnekliği azaltmaktadır. Sadece durağan değişkenlerin bulunduğu bir programlama dilinde, özyinelemeli (*recursive*) altprogramlar gibi programlama teknikleri kullanılamaz. C ve C++'da değişkenler, tanımlanma deyiminde static tanımlayıcısı kullanılarak, durağan değişkenler olarak tanımlanabilir.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

85

- **Durağan (*static*) Değişkenler (devam):**
 - Örnek: bütün FORTRAN 77 değişkenleri, C statik değişkenleri.
 - C++, C#, ve Java'da “class” içinde yapılan “static” tanımlamaları belleğin yaşam süresini değil, onun bir “class” değişkeni olduğunu, bir nesnenin anlık değişkeni olmadığını gösterir.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

86

□ **Yığıt Dinamik (*stack-dynamic*) Değişkenler:**

- Yığıt dinamik değişkenler için bellek gereksinimi derleme zamanında hesaplanamaz ve bu tür değişkenler için bellek yeri, çalışma zamanında bellekteki yığıt bellekten ayrıılır. Yığıt dinamik değişkenlerin bellek yeri bağlamaları kendilerine ilişkin tanımlama deyimleri çalıştığında gerçekleşir. Tanımlandığı blok aktif kaldığı sürece yaşar.
- Sayısal değişkenlerin bellek adresi hariç bütün özellikleri statik olarak belirlenmiştir.
- ALGOL 60 ve izleyen dillerde değişkenler, varsayılan olarak *yığıt_dinamik* değişkenlerdir. Örneğin; Pascal, C ve C++'da, tüm yerel değişkenler varsayılan olarak *yığıt_dinamik* değişkenlerdir.

NOT: Bellek yeri, çalışma zamanında bellekteki yığıt bellekten ayrıılır.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamlarına Göre Sınıflanması

87

- **Yığıt Dinamik (*stack-dynamic*) Değişkenler (devam):**
 - Örnek: C alt programlarının veya Java metodlarının lokal değişkenleri gibi.
 - Bazı dillerde her noktada yığıt dinamik tanımlama yapılabilir. Metotlar içinde tanımlanan Java, C++ ve C# değişkenlerinin hepsi **yığıt dinamiktir**. Aynı şekilde Ada'da altyordamlarda tanımlanan değişkenlerde (bellek yığını hariç) yığıt dinamiktir.
- **Avantaj:** Öz yinelemeye izin verir; depolamayı korur; az bellek harcanmasına neden olur.
- **Dezavantaj:**
 - Bellekten yer almak ve geri vermenin yarattığı işlem yükü.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

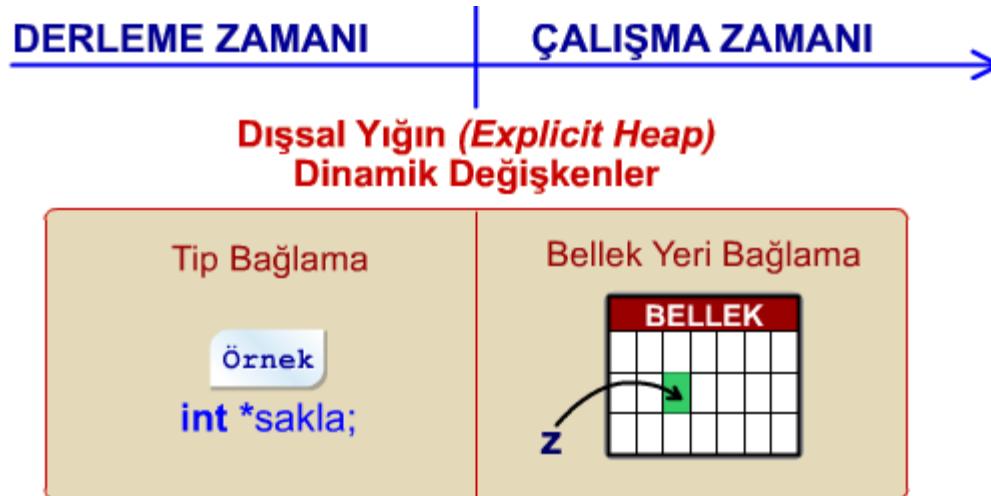
88

- **Dışsal (Açık) Yığın (*explicit heap*) Dinamik Değişkenler:**
 - Dışsal yığın dinamik değişkenler için bellek gereksinimi öngörülemez ve veriler çalışma zamanında gerek oldukça belleğe atanır.
 - Dışsal yığın dinamik değişkenler için bellek yeri yığın bellekten alınır ve yığın belleğe geri verilir. Bu verilere sadece gösterge değişkenler aracılığıyla ulaşılabilir.
 - Dışsal yığın dinamik değişkenlerin tip bağlaması derleme zamanında, bellek yeri bağlaması ise çalışma zamanında gerçekleşir.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

89

- Dışsal Yığın (*explicit heap*) Dinamik Değişkenler (devam):

NOT: Veriler çalışma zamanında gerek oldukça belleğe atanır.

- Bir dışsal yığın dinamik değişken, ya bir işlemci ile (örneğin; C++ 'daki new işlemcisi) ya da programlama dilinde bulunan bir altprogram ile (örneğin; C'deki malloc fonksiyonu) oluşturulur

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

90

□ Dışsal Yığın (*explicit heap*) Dinamik Değişkenler (devam):

int *sakla; → sakla isimli gösterge değişkeni tanımlanıyor.

.....
sakla = new int; → Sakla isimli dışsal yığın dinamik değişken yaratılıyor.
(**new** işlemcisi, tip ismini içermektedir.)

.....
delete sakla; → Değişken için ayrılan bellek geri veriliyor.

- Dışsal yığın dinamik değişkenler, bağlılı listeler ve ağaçlar gibi çalışma sırasında büyüyebilen veya küçülebilen yapılar için uygun değişkenlerdir.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

91

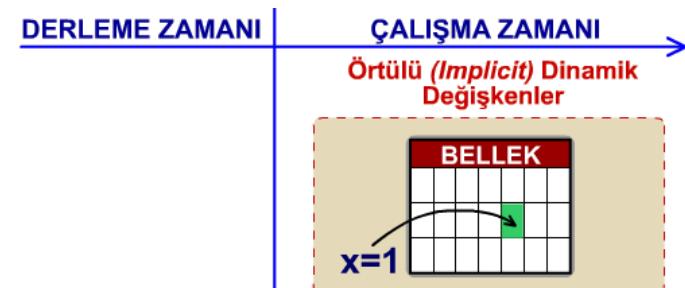
- **Dışsal Yığın (explicit heap) Dinamik Değişkenler (devam):**
- Örnek: C++ dinamik nesneleri (new ve delete ile):

```
int *intp; // gösterici tanımla  
...  
intp = new int; // yeni bellek ayır  
...  
delete intp; // yeni belleği sil (gerekli)
```
- Örnek: Bütün Java nesneleri: “delete” yok ancak kullanılmayan bellekleri toplayan örtülü bir **çöp toplama** yapısı var (**implicit garbage collection**).
- Örnek: C#’da da “delete” yok ancak örtülü olarak kullanılmayacaklar sisteme geri iade ediliyor.
- **Avantaj:** dinamik bellek yönetimi sağlar.
- **Dezavantaj:** yönetimi zor bu nedenle **güvenilir değil**.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

92

- **Örtülü (*implicit*) Dinamik Değişkenler**
- Örtülü değişkenler, sadece bir değer aldıkları zaman yığın belleğe bağlanırlar. Bu tür değişkenlerin, tip ve bellek özellikleri her değer alışlarında yeniden belirlenebilir. Bu nedenle, esnek kod yazılmasını sağlarlar.
- Dezavantajları ise, tüm dinamik özelliklerin çalışma zamanında izlenmesi nedeniyle oluşan performans kaybı ve derleyicinin hata yakalama yeteneğinin azalmasıdır.
- Örtülü dinamik değişkenlerin yer aldığı bir dil APL'dir.

NOT: Örtülü değişkenler, sadece bir değer aldıkları zaman yığın belleğe bağlanırlar.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamalarına Göre Sınıflanması

93

- **Örtülü (*implicit*) Dinamik Değişkenler**
- Örnek: Perl ve JavaScript'de bütün dizgi (string) ve dizilim (array) atamaları.
- Avantaj: Esneklik.
- Dezavantaj:
 - Yetersiz çünkü bütün özellikler dinamik.
 - Hata fark etme yetersizliği.

5.7.3. 2. Değişkenlerin Bellek Yeri Bağlamlarına Göre Sınıflanması

94

DERLEME ZAMANI

Durağan (*Statik*) Değişkenler

Bellek yeri, programın çalışması başlamadan bağlanır.

ÇALIŞMA ZAMANI

Yığıt Dinamik (*Stack-Dynamic*) Değişkenler

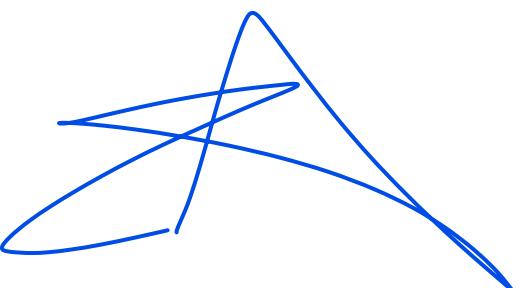
Bellek yeri, çalışma zamanında bellekteki yığıt bellekten ayrıılır.

Dışsal Yığın (*Explicit Heap*) Dinamik Değişkenler

Veriler çalışma zamanında gerek oldukça belleğe atanır.

Örtülü (*Implicit*) Dinamik Değişkenler

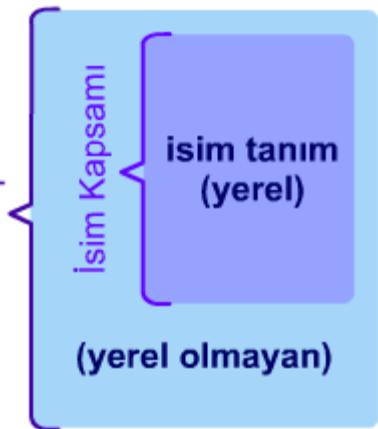
Sadece bir değer aldıkları zaman yığın belleğe bağlanırlar.

	<i>Statik</i>	<i>Stack</i>	<i>Heap</i>
Ada		Lokal değişkenler, altprogram parametreleri	<i>Implicit</i> : lokal değişkenler; <i>Explicit</i> : new (garbage collection)
C	Global değişkenler; statik lokal değişkenler	Lokal değişkenler, altprogram parametreleri	<i>Explicit</i> : malloc ve free
C++	C ile aynı, static sınıf üyeleri	C ile aynı	<i>Explicit</i> : new ve delete
Java		Sadece ilkel tipli lokal değişkenler	<i>Implicit</i> : her sınıf (garbage collection)
Fortran 77	Global değişkenler (bloklar), lokal değişkenler ve altprogram parametreleri (implementation dependent); SAVE , static bellek atamasını düzenler	Lokal değişkenler, altprogram parametreleri (implementation dependent)	
Pascal	Global değişkenler (derleyici bağımlı)	Global değişkenler (derleyici bağımlı), lokal değişkenler altprogram parametreleri	<i>Explicit</i> : new ve dispose

5.8. İsim Kapsamları

96

- Belirli isim tanımlarının etkin olduğu bir program alanı bir **isim kapsamı (name scope)** oluşturur. İsim kapsamları ile komutların isimlere ulaşımı kısıtlanır. Bir isim için kapsam, ismin tanımlandığı noktadan başlar ve o programlama dilinin isim kapsamı kurallarına bağlı olarak sonraki bir noktaya kadar devam eder.
- Bir isim kapsamında tanımlanmış bir isim, o isim kapsamı için **yerel (lokal)**, çevreleyen kapsamlardan alınmış isimler ise **yerel olmayan** olarak kabul edilir. Programdaki en dış bloğa ilişkin bir isim ise **genel (global)** özellikleidir.
- Programlama dillerinde isimlerin kapsam bağlaması **durağan** veya **dinamik** olarak gerçekleşebilir.

5.8. 1. Durağan Kapsam Bağlama

97

- ALGOL 60 isimleri, yerel olmayan değişkenlere bağlamak için **durağan kapsam bağlama** olarak adlandırılan bir yöntem tanıtmıştır.
- Bu yöntemde değişkenlerin kapsamları, programın metinsel düzenine göre belirlenir. Yani bir değişkene olan başvuru, programın çalıştırılması gerekmeden, program metninin incelenmesi ile belirli bir değişken tanımına bağlanabilinir.
- Bir isim referansını değişkene bağlayabilmek için isim tanımlanmış olmalıdır.
- Arama işlemi: lokalden başlayarak ve her seferinde kapsamı genişletecek, verilen ismin tanımını arama. Bu durumda kapsam en içteki alt programdan onu çevreleyen üst alt programlara doğrudur.
- ALGOL 60'ı izleyen çok sayıda dil (Ada, JavaScript, PHP), durağan kapsam bağlama kurallarını uygulamıştır.
- Durağan kapsam bağlamayı uygulayan bazı diller iç içe alt programları desteklerken (Ada, JavaScript, PHP), bazı diller desteklemez (C tabanlı diller gibi).
- İç içe alt programları desteklemeyen dillerde bile blok içleri ayrı kapsama alanlarıdır.
- Statik kapsamı çevreleyen kapsam onun atasıdır. En yakın ataya, ebeveyne (parent) denir.

5.8. 1. Durağan Kapsam Bağlama

98

- **Durağan Kapsam Bağlamayı Uygulayan Dillerdeki Yapı:**
- Bu tür dillerdeki yapıyı aşağıdaki şekilde görülen örnek bir Pascal programı ile inceleyelim.

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
  Procedure yazdır;
    Begin
      ...sayac....
    End;
  Procedure topla;
    Var sayac: integer;
    Begin
      .....
    End;
Begin
  .....
end;
```

5.8. 1. Durağan Kapsam Bağlama

99

- Durağan kapsam bağlama kurallarına göre, *yazdır* altprogramı içinde *sayac* değişkene yapılan başvurular, *yazdır* altprogramında *sayac'a* ilişkin bir tanımlama bulunmadığı için, *nothesap* altprogramında tanımlanmış *sayac'a* yapılmaktadır.

5.8. 1. Durağan Kapsam Bağlama

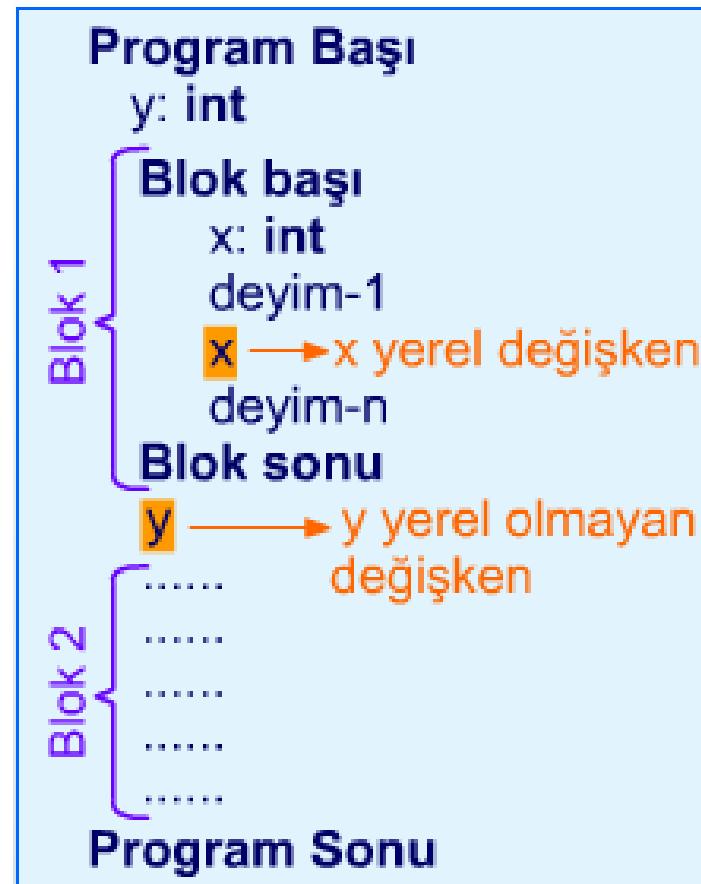
100

- **Blok Yapısı**
- Bir program birimi içinde tanımlanmış değişkenler, o birim için **yerel değişkenler** 'dir. O program birimi içinde görünür olan, ancak o birimde tanımlanmamış değişkenler ise **yerel olmayan değişkenler** olarak adlandırılmaktadır.
- Deyimlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan ve bu deyimlere özgü yerel değişkenlerin tanımlanıldığı kod bölümüne **blok** adı verilir.
- Geçici tanımlamalar yapmak için bir bloktan yararlanmak, programları yapılandırmak için uygun bir yaklaşımdır. Blok yapısında bir program, her biri yeni kapsamlar oluşturan yuvalanmış bloklara bölünmüştür.

5.8. 1. Durağan Kapsam Bağlama

101

□ Blok Yapısı

5.8.1. Durağan Kapsam Bağlama

102

- ❑ Lokalde tanımlanmış aynı isimli değişken, dışında ata tarafından tanımlı değişkene erişimi keser:

```
void sub() {  
    int count;  
  
    ...  
    while ( ... ) {  
        int count=1;  
        count ++;  
  
        ...  
    }  
}
```

- ❑ C++ ve Ada bu tip erişilmez verilere kapsamı belirterek erişim imkanı sağlar.
- ❑ Ada'da: **unit.name**
- ❑ C++'da: **class_name::name**

5.8.1. Durağan Kapsam Bağlama

103

Statik kapsam, örnekler

- C++ değişken tanımlarının fonksiyon içinde herhangi bir yerde yapılmasına izin verir. Fonksiyonun içinde ama bir blok içinde olmayan tanımlar, fonksiyon içinde tanımlandığı noktadan fonksiyonun sonuna kadar tanımlanmış sayılırlar.
- C'de benzer tanımların fonksiyon başında yapılması zorunludur.
- C++, Java ve C# "class"ları içinde tanımlanan değişkenler farklılıklar gösterir:
 - Eğer herhangi bir metodun içinde tanımlanmadıysa, bütün class içinde tanımlıdır. "public"se dışarıdan da erişilebilir.
 - Bir metot içinde tanımlandıysa, tanımlandığı bloktaki değerini kullanır.
 - C#, C++ tipi göstERICileri destekler. Ancak bunlar güvenliği bozduklarından bunları kullanan 'metot'ların 'unsafe' olarak tanımlanması zorunludur

1. A,B :ornek; X: Sub1;
2. A,B :ornek; Y: Sub 2; X: Sub3;
3. A,B, :ornek; X,Y: Sub2;
4. A,B, :ornek;

```
procedure ornek is
    A, B : Integer;
    ...
    procedure Sub1 is
        X: Integer;
    begin -- Sub1
        ...
        <===== 1
    end;
    procedure Sub2 is
        X, Y : Integer;
        ...
    procedure Sub3 is
        X : Integer;
    begin -- Sub3
        ...
        <===== 2
    end;
begin -- Sub2
...
<===== 3
end;

begin -- Example
...
<===== 4
endl;
```

5.8.1. Durağan Kapsam Bağlama

105

- **Durağan Kapsam Bağlamadaki Sorunlar**
 - Blok yapısı, bir altprogramın ayrıştırılması için kolay ve etkin bir yoldur. Ancak durağan kapsam bağlamada, altprogramların yuvalanması sonucu gereğinden fazla genel değişken kullanımı olabilir.
 - Bir programda genel olarak tanımlanan değişkenler, gerekli olup olmamasına bakılmadan, tüm altprogramlara görünür olacakları için güvenilirliği azaltırlar.

5.8.1. Durağan Kapsam Bağlama

106

- **Durağan Kapsam Bağlama Değerlendirmesi**
- Örneğe bakalım:

Varsayıyalım ki

MAIN, A ve B yi çağırır

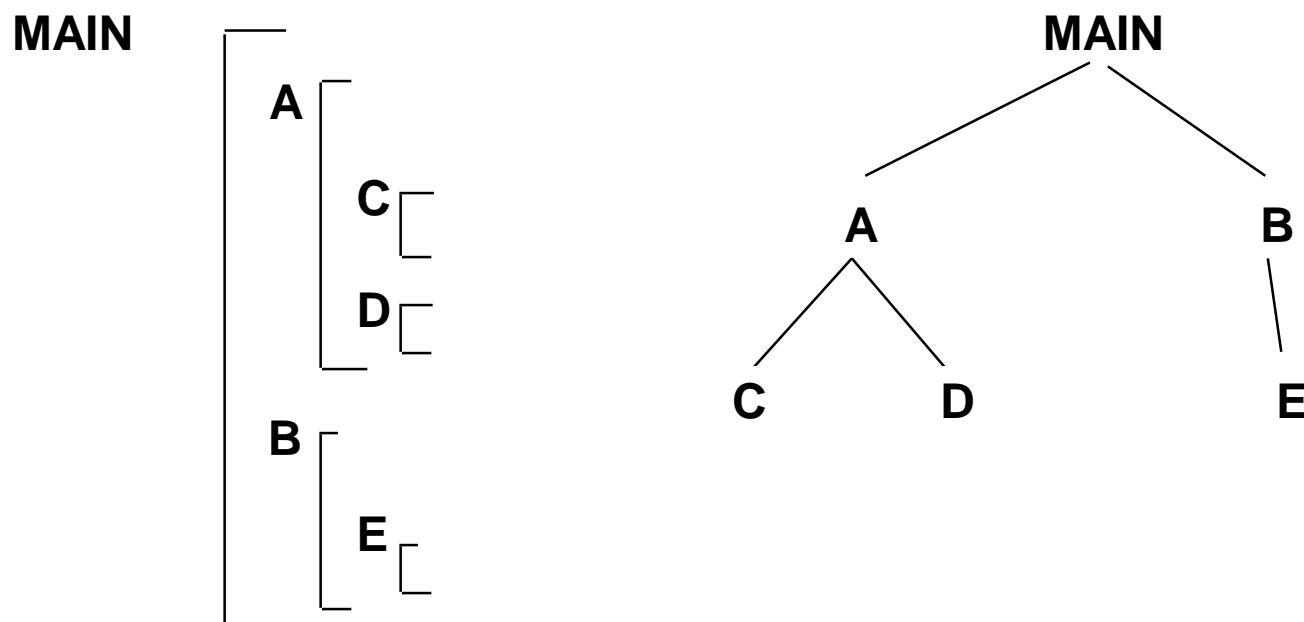
A, C ve D yi çağırır

B, A ve E yi çağırır

5.8.1. Durağan Kapsam Bağlama

107

Durağan Kapsam Örneği

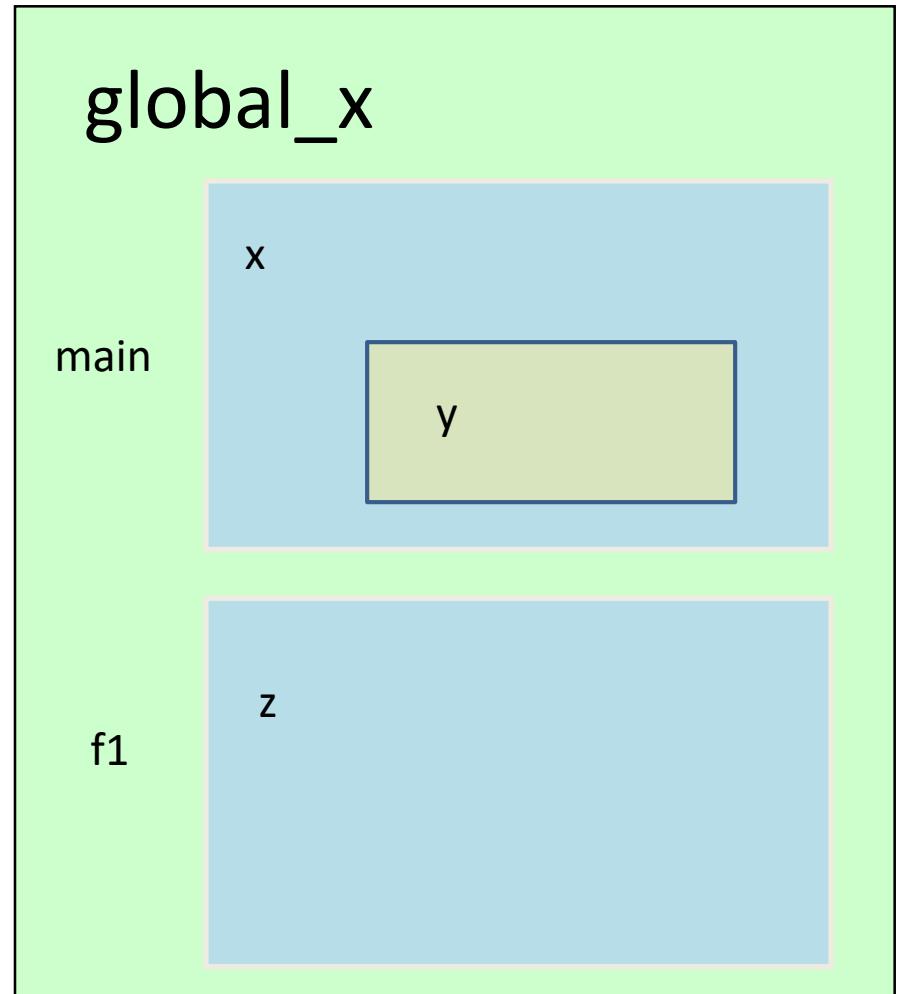

Durağan Kapsam: C++

```
int global_x;

int main()
{
    int x;
    ...
    {    int y;
        ...
    }
}

void f1()
{
    int z;
...
}
```


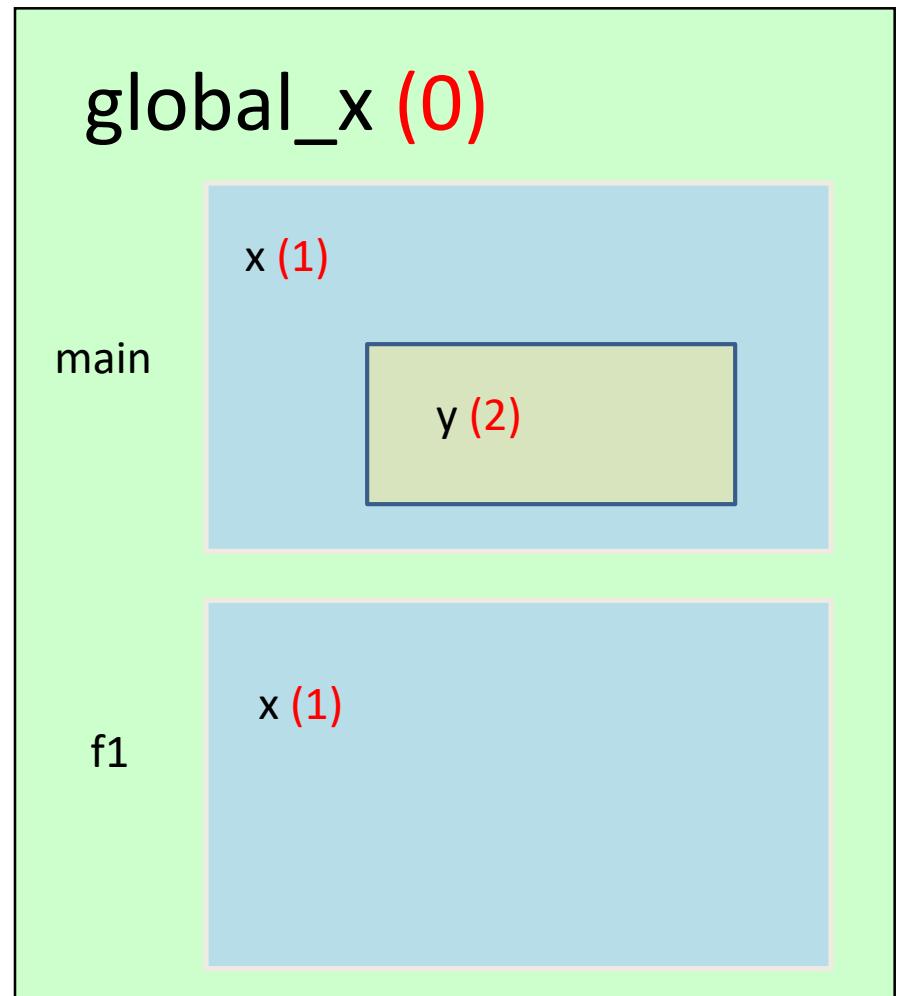
Durağan Kapsam: C++

Kapsamlar basitçe bir sayıyla işaretlenir.
Her { yeni bir kapsam getirir – daha yüksek sayı

```
int global_x;

int main()
{    int x;
    ...
    {    int y;
        ...
    }
}

void f1()
{    int z;
...
}
```


5.8.2. Dinamik Kapsam Bağlama

110

- Bir ismin kapsamının, altprogramların fiziksel yakınlıklarına göre değil, altprogramların çağrılmama sırasına göre çalışma zamanında belirlenmesi **dynamik kapsam bağlama** olarak adlandırılır.
- Değişkenlere çağrılmama sırasında ters yönde arama yapılarak başvurulur.
- Bu durumda bir isim tanımı, çalışma sırasında aynı isimde yeni bir tanımlama bulunana kadar, kendisinden sonra çalıştırılan tüm komutlarda geçerlidir.
- APL, SNOBOL4, Perl ve LISP'in ilk sürümleri, dinamik kapsam bağlamayı uygulayan dillerdir. Perl ve Common Lisp her iki kapsamı da kullanabilirler.

Dinamik Kapsam

111

Ör: MAIN

```
- declaration of x
  SUB1
    - declaration of x -
    ...
    call SUB2
    ...
  SUB2
    ...
    - reference to x -
    ...
  ...
  call SUB1
  ...
```

MAIN, SUB1'i çağırır
SUB1, SUB2'yi çağırır
SUB2, x'i kullanır

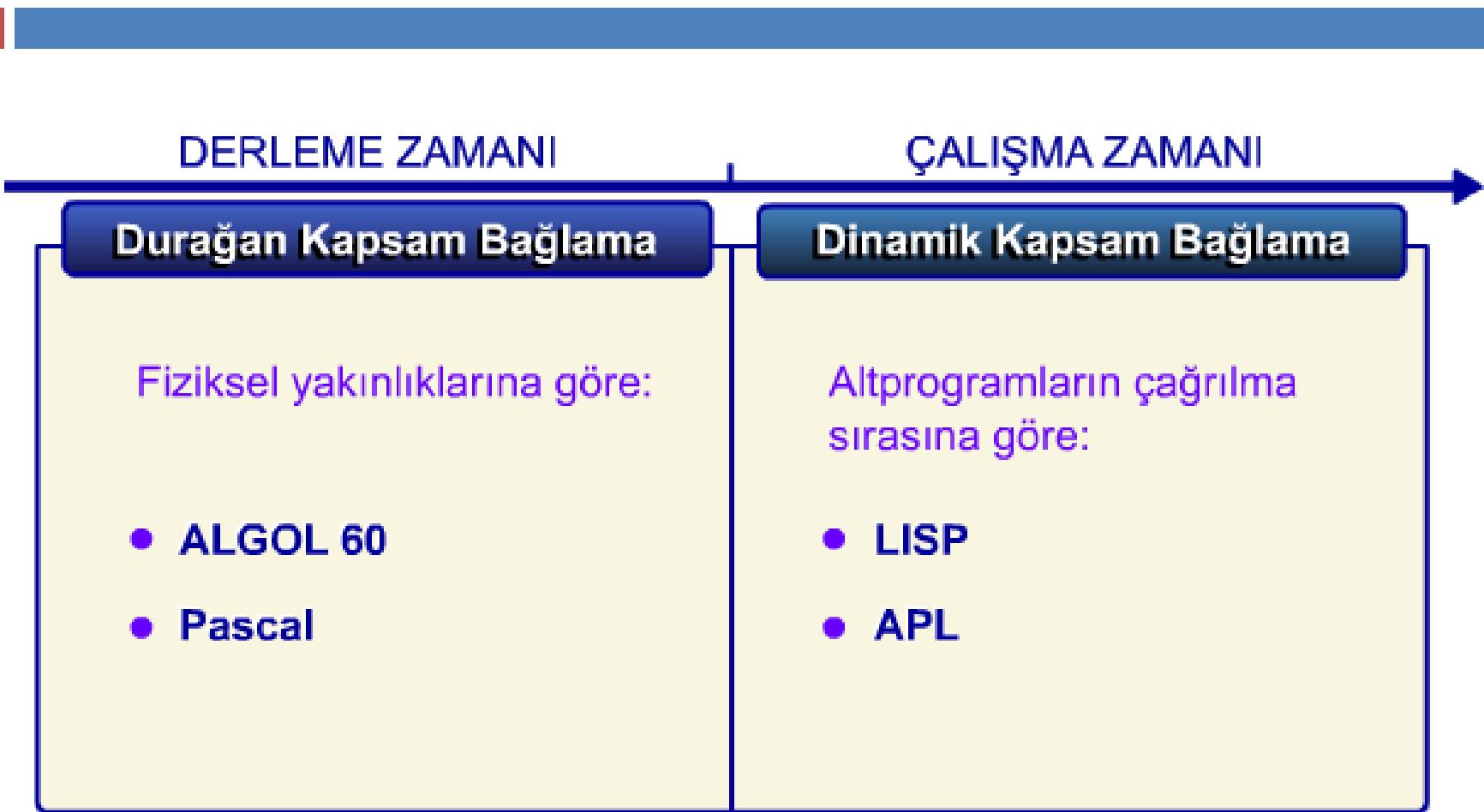

X'e referans SUB1'in x'inedir

- **Avantaj:** elverişlilik
- **Dezavantaj:** zayıf okunabilirlik

5.8.2. Dinamik Kapsam Bağlama

112

Dinamik Kapsam

```
int x = 10;
```

```
void f1();
```

```
void main()
```

```
{
```

```
    int x = 20;
```

```
    f1();
```

```
    cout << x;
```

```
}
```

```
void f1()
```

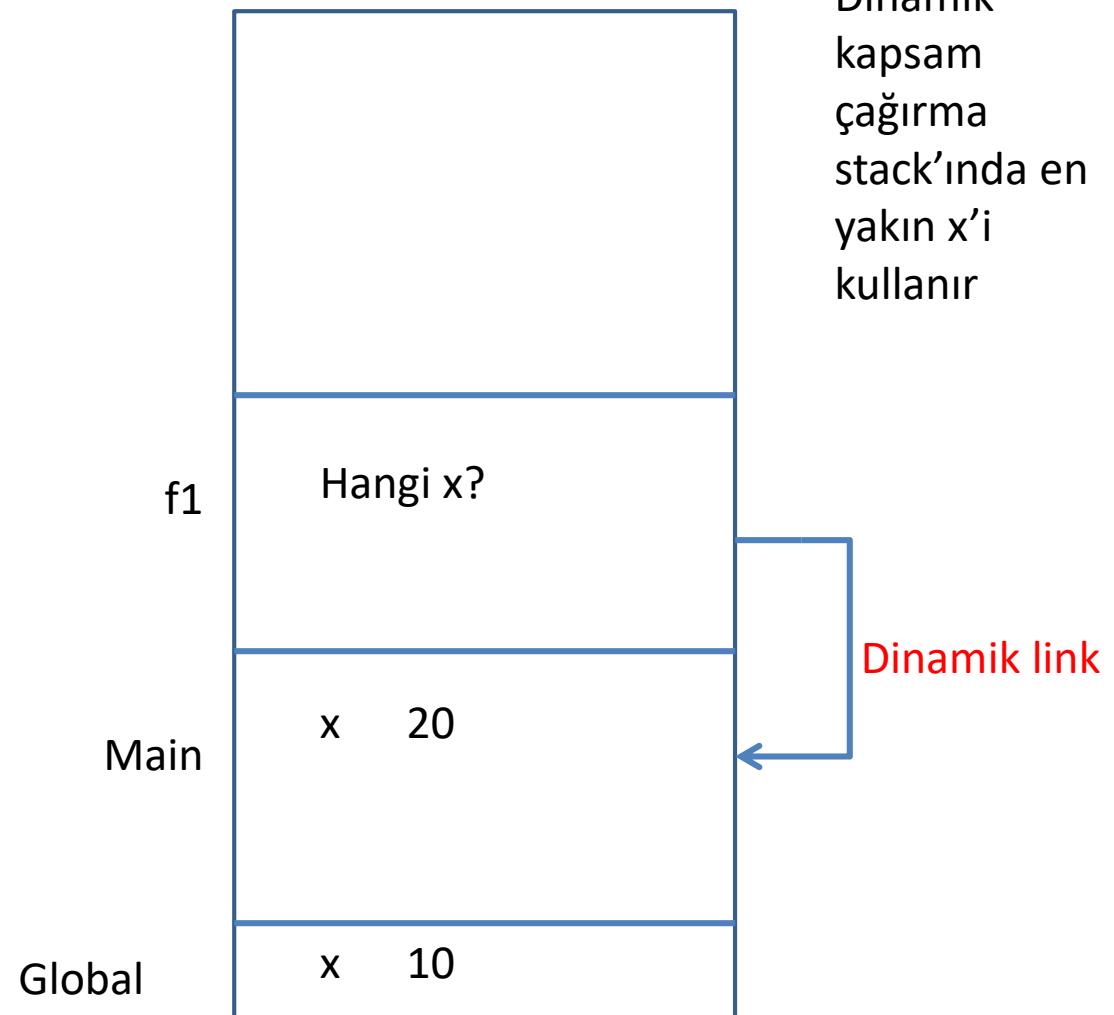
```
{
```

```
    cout << x;
```

```
}
```

Çıktı nedir?

Dinamik
kapsam
çağırma
stack'ında en
yakın x'i
kullanır

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

114

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
Procedure yazdır;
  Begin
    ...sayac....
  End;
Procedure topla;
  Var sayac: integer;
  Begin
    .....
  End;
Begin
  .....
end;
```

- Durağan Kapsam Bağlama bölümünde incelenen yandaki *yazdır* altprogramını, dinamik kapsam bağlama kurallarına göre yeniden inceleyelim:
- *yazdır* altprogramda *sayac* değişkenine olan başvurunun hangi *sayac* değişkenine olduğu, çağrı sırasına bağlı olduğu için derleme zamanında belirlenemez.
- Çalışma zamanında *yazdır* altprogramında bir deyimin *sayac* değişkenine başvuru yapması durumunda hangi *sayac* değişkenine başvuru yapıldığını belirlemek için;

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

115

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
  Procedure yazdır;
    Begin
      ...sayac....
    End;
  Procedure topla;
    Var sayac: integer;
    Begin
      .....
    End;
Begin
.....
end;
```

- 1) Öncelikle yerel tanımlamalar aranmaya başlanır.
- 2) Eğer yerel değişkenlerde ilgili tanımlama bulunamazsa, çağrıran altprogramın tanımlamaları incelenir.
- 3) Bu şekilde ilgili tanımlama bulunana kadar aramaya devam edilir.
- 4) Dinamik kapsam bağlama kurallarına göre hiçbir altprogramda tanımlama bulunamazsa, çalışma zamanı hatası verilir.

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

116

Örnek

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
  Procedure yazdır;
    Begin
      ...sayac....
    End;
  Procedure topla;
    Var sayac: integer;
    Begin
      .....
    End;
Begin
  .....
end;
```

- Nothesap önce topla altprogramını çağrırsa ve
- Topla altprogramı da yazdır altprogramını çağrırsa;
sayaç değişkenine olan başvuru iki adımda aranır.

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

117

Örnek

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
Procedure yazdır;
  Begin
    ....sayac.....
  End;
Procedure topla;
  Var sayac: integer;
  Begin
    .....
  End;
Begin
  .....
end;
```

- Nothesap önce topla altprogramını çağrırsa ve
- Topla altprogramı da yazdır altprogramını çağrırsa;
sayac değişkenine olan başvuru iki adımda aranır.
 1. Yazdır altprogramındaki sayac değişkeni için yerel tanımlamalar aranır.

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

118

Örnek

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
Procedure yazdır;
  Begin
    ...sayac....
  End;
Procedure topla;
  Var sayac: integer;
  Begin
    .....
  End;
Begin
  .....
end;
```

- Nothesap önce topla altprogramını çağrırsa ve
- Topla altprogramı da yazdır altprogramını çağrırsa;
sayac değişkenine olan başvuru iki adımda aranır.
 1. Yazdır altprogramındaki sayac değişkeni için yerel tanımlamalar aranır.
 2. Daha sonra, yazdır'ı çağrıran topla altprogramı aranır.

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

119

Örnek

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
Procedure yazdır;
  Begin
    ...sayac....
  End;
Procedure topla;
  Var sayac: integer;
  Begin
    .....
  End;
Begin
  .....
end;
```

- Nothesap önce topla altprogramını çağrırsa ve
- Topla altprogramı da yazdır altprogramını çağrırsa; sayac değişkenine olan başvuru iki adımda aranır.
 1. Yazdır altprogramındaki sayac değişkeni için yerel tanımlamalar aranır.
 2. Daha sonra, yazdır'ı çağıran topla altprogramı aranır.
 3. Topla altprogramında sayac değişkeni için bir tanımlama bulunduğu için, sayac değişkenine olan başvuru, topla altprogramındaki tanımlamaya ilişkindir.

5.8.2. 1. Pascal'da Dinamik Kapsam Bağlama

120

Örnek

```
Procedure nothesap;
  Var sayac: integer;
  Procedure yazdır;
    Begin
      ...sayac....
    End;
  Procedure topla;
    Var sayac: integer;
    Begin
      .....
    End;
Begin
  .....
end;
```

- Nothesap önce topla altprogramını çağrırsa ve
- Topla altprogramı da yazdır altprogramını çağrırsa; sayac değişkenine olan başvuru iki adımda aranır.
 1. Yazdır altprogramındaki sayac değişkeni için yerel tanımlamalar aranır.
 2. Daha sonra, yazdır'ı çağıran topla altprogramı aranır.
 3. Topla altprogramında sayac değişkeni için bir tanımlama bulunduğu için, sayac değişkenine olan başvuru, topla altprogramındaki tanımlamaya ilişkindir.
- Daha sonra, nothesap içinden yazdır altprogramı yeniden çağrılsa, bu durumda, sayac değişkeni nothesap'ta tanımlanmış sayac değişkenine başvuru yapar.

Statik isim kapsam

Değişkenlerin kapsamları, programın metinsel düzenine göre, fiziksel yakınlığa göre, belirlenir.

Dinamik Kapsam

Bir ismin kapsamının, altprogramların fiziksel yakınlıklarına göre değil, altprogramların çağrılmama sırasına göre çalışma zamanında belirlenmesi **dinamik kapsam bağlama** olarak adlandırılır.

ALGOL 60'ı izleyen çok sayıda dilde tanımlıdır. Altprogramlar iç içe yuvalanabilir. (C++ ve FORTRAN hariç)

1. Altprogramların yuvalanması sonucu gereğinden fazla genel değişken kullanımı olabilir.
2. Bir programda genel olarak tanımlanan değişkenler tüm altprogramlara görünebilir olacakları için güvenilirlik azalmaktadır.

LISP, APL dillerinin ilk sürümleri

1. Bir altprogramda bir değişkene yapılan başvuru, deyimin her çalışmasında farklı değişkenleri gösterebilir.
2. Programların anlaşılabilirliğini azaltmaktadır

Dinamik Kapsam Bağlama Örneği

MAIN SUB1'i
çağırır
SUB1 SUB2'yi
çağırır
SUB2 x'i
kullanır

MAIN

- declaration of x
 SUB1
 - declaration of x -
 ...
 call SUB2
 ...

 SUB2
 ...
 - reference to x -
 ...

 ...
 call SUB1
 ...

- Durağan Kapsam
 - x'e referans MAIN'in x'inedir
- Dinamik Kapsam
 - x'e referans SUB1'in x'inedir
- Dinamik kapsamanın değerlendirilmesi:
 - Avantaj: elverişlilik
 - Dezavantaj: zayıf okunabilirlik
- Perl ve Common Lisp'te dinamik kapsam vardır

ÖRNEK

```
program L;
var n: char; {n, L' de bildirilmiş }

procedure W;
begin
    writeln(n) {W de n 'ye başvuru var.}

end;

procedure D;
var n: char; {D de n tekrar bildirilmiş}

begin
    n:= "D";
    W; { D' deki W' i çağırdı}

end;

begin {L}
    n:= "L";
    W; {Ana program L' den W' u çağrıldı}
    D;
end.
```

Statik kapsam bağlama kuralına göre

L

L

Dinamik kapsam bağlama kuralına göre

L

D

Statik-dinamik kapsam örnek

124

```
program MAIN;
  var a : integer;

  procedure P1;
  begin
    print a;
  end; {of P1}

  procedure P2;
  var a : integer;
  begin
    a := 0;
    P1;
  end; {of P2}

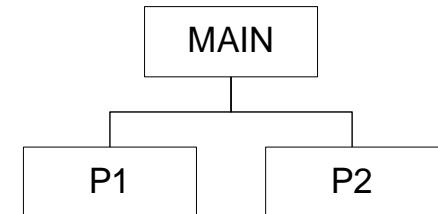
  begin
    a := 7;
    P2;
  end. {of MAIN}
```

statik (lexical)

Lokal olmayan değişkenler program yapısına bağlı olarak sınırlıdır

Lokal değilse, “dışarı” bir seviyeye git

→ örneğe 7 yazdırır

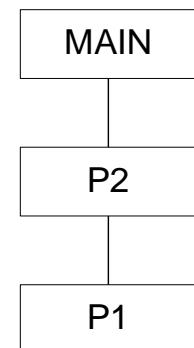

dinamik

Lokal olmayan değişkenler çağrıma sırasında bağlı olarak sınırlıdır

Lokal değilse, çağrıma noktasına git

→ örneğe 0 yazdırır

5.8.2. Dinamik Kapsam Bağlama

125

□ **Dinamik Kapsam Bağlamanın Sorunları**

- Bir altprogramdaki içerisinde tanımlanmamış değişken programın sürecine göre farklı altprogramlardaki farklı tanımlara gönderme yapıyor olabilir.
- Altprogramlardaki değişkenleri başka altprogramların beklenmedik değiştirmelerinden korumak çok zor. Güvenilirlik çok düşüyor.
- Yerel olmayan değişkenlerin kullanım sırasında tip kontrolünü yapmak zor.
- Dinamik kapsamlı bir programı okumak pratikte çok zor. Her türlü dinamik kapsam öngörülemez.
- Yerel olmayan değişkenlere erişim çok fazla zaman aldığından, program yavaşlıyor.

5.10. Kapsam ve Ömür

126

- Kapsam (Scope) ve Ömür (Lifetime) bazen yakından ilişkilidir, fakat farklı kavamlardır
- Bir C veya C++ fonksiyonundaki bir **static** değişkeni düşünelim

Özet

127

- Bu bölümde temel programlama elemanları incelenmiştir. Bu kapsamda, değişkenler, sabitler, işlemciler, ifadeler ve deyimler ele alınmıştır.
- İşlemcilerin alt bölümleri olan sayısal işlemciler, ilişkisel işlemciler, mantıksal işlemciler ve işlemci yükleme konuları açıklanmıştır.
- Ayrıca bu bölümde, programlama elemanlarıyla çeşitli özelliklerinin ilişkilendirilmesini sağlayan bağlama kavramı incelenmiştir. Bu kapsamında; durağan bağlama, dinamik bağlama, tip bağlama, bellek bağlama kavramları açıklanmıştır.
- İsim kapsamları konusu açıklanmış ve isim kapsamları içinde durağan kapsam bağlama ile dinamik kapsam bağlama alt konuları ele alınmıştır.